

LIIIVAMÄE

LASTEAE

ÕPPEKAVA

SISUKORD

1. ÜLDSÄTTED	3
2. LASTEASUTUSE LIIK JA ERIPÄRA	3
3. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUS	5
3.1 ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE ÜLDEESMÄRK:	5
3.2 ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE ÜLESANDED:	5
3.3 ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE PÕHIMÕTTED:	5
3.4 ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE LÄHTEKOHAD:	6
3.5 ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSES KASUTATAVAD MEETODID:	6
3.6 ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE KORRALDUS	6
3.7. PÄEVAKAVA KOOSTAMISE PÕHIMÕTTED	8
4. ÜLDOSKUSED	8
5. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE VALDKONNAD	9
5.1. MINA JA KESKKOND	9
5.1.1. ÕUESÕPE/ AVASTUSÕPE	10
5.1.2. TERVISEKASVATUS	11
5.1.3. LIIKLUSKASVATUS	11
5.2 KEEL JA KÕNE	12
5.2.1. EESTI KEEL KUI TEINE KEEL	12
5.3 MATEMAATIKA	13
5.4 KUNST	14
5.5 MUUSIKA	14
5.6 LIIKUMINE	15
6. LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED VANUSETI	15
6.1 1-2 AASTASED	16
6.2. 2-3 AASTASED	18
6.3 3-4 AASTASED:	22
6.4 4 -5 AASTASED	26
6.5 5-6 AASTASED	29
6.6 6-7 AASTASED	33
7. LAPSE ARENGU ANALÜÜSIMISE JA HINDAMISE PÕHIMÕTTED NING KORRALDUS	37
8. ERIVAJADUSTEGA LAPSE ARENGU TOETAMISE PÕHIMÕTTED JA KORRALDUS	38
9. LAPSEVANEMATGEA KOOSTÖÖ PÕHIMÕTTED JA KORRALDUS	39
10. ÕPPEKAVA ARENDAMISE JA UUENDAMISE KORD	42
LISA 1	43
LISA 2	44
LISA 3	45
LISA 4	46

1. ÜLDSÄTTED

Tallinna Liivamäe Lasteaia õppekava on lasteaia õppe- ja kasvatustegevuse alusdokument, mis on koostatud riikliku õppekava alusel. Tallinna Liivamäe Lasteaia õppekava koostamisest ja arendamisest võtavad osa lasteasutuse pedagoogid, kaasates lapsevanemaid. Tallinna Liivamäe Lasteaia õppekava läbinuile annab lasteasutus välja koolivalmiduskaardi.

Tallinna Liivamäe Lasteaia õppekavas on esitatud:

- lasteasutuse liik ja eripära;
- õppe- ja kasvatustegevuse põhimõtted, eesmärgid ja sisu;
- lapse arengu eeldatavad tulemused õppekava läbimisel;
- õppe- ja kasvatustegevuse korraldus;
- lapse arengu analüüsimise ja hindamise põhimõtted ning korraldus;
- erivajadusega lapse arengu toetamise põhimõtted ning korraldus;
- lapsevanematega koostöö põhimõtted ning korraldus;
- õppekava täiendamise ja uuendamise kord.

2. LASTEASUTUSE LIIK JA ERIPÄRA

Tallinna Liivamäe Lasteaed avati 07. juuni 1982.aastal. Esialgselt Tallinna 160. Lastepäevakoduna, siis 160. lasteaiana ja alates september 2004. aastast kannab nime Tallinna Liivamäe Lasteaed. Lasteaed rekonstrueeriti ja taasavati 07.01.2022. Lasteaed asub Tallinna kesklinnas. Lasteaial on suur, aiaga piiratud õueala, kus lapsed saavad turvaliselt loodust uurida, mängida, sportida.

Tallinna Liivamäe Lasteaed avatud 7.00 -19.00. Õppe- ja kasvatustöö toimub eesti keeles. Lasteaias on 8 rühma, kus käivad lapsed vanuses 1,5-7 eluaastat. Lasteaias on sõimerühmad, aiarühmad ja sobitusrühmad. Sõimerühmal on õuealale oma väljapääs ja nende territoorium on piiratud aiaga. Rühmade nimed on: Õnnesikud, Pilvejänesed, Lendoravad, Liivamummud, Kuuhiired, Tähekullid, Naerukassid ja Tuulehobud.

ERIPÄRA:

- Kesklinna piirkonnas suure õuealaga lasteaed, mis on avatud piirkondlikele lastele mängimiseks;
- Olulisel kohal õppe- ja kasvatustöös: keskkonnahoid, isamaaline kasvatus, dramaõpe, tervisedendus, traditsioonid;
- Koostöös parteritega õppe- ja kasvatustöö rikastamine läbi innovaatiliste lahenduste ja vahetu õppimise;
- Oma köök, kus pakutatakse kohapeal valmistatud tervislikku toitu.

VISIOON

Väärtuseid hoidev

Innovaatilistele ideedele avatud

Suurepärane koostöö ja partnerlus

Individaalsust arvestav ja toetav

Omanäoline

Optimistlik ja positiivne õhkkond

Naerusuiseid ja õnnelikke lapsi täis lasteaed

MISSIOON

Koostöös parimate partneritega toetada väikeste ja suurte arengut, innustada avastama, looma ja märkama, hoides keskkonda ja väärtustades traditsioone.

PÕHIVÄÄRTUSED

Hoolin

Olen usaldusväärne

Innovaatilistele ideedele avatud

Alati positiivne

Märkan

Edukale koostööle pühendunud

Laste igapäevaelu kulgeb laste eale vastava päevakava alusel, mis sisaldab mitmekesiseid tegevusi nii toas kui õues. Lasteaia köögis valmistatakse maitsvaid, koduseid toite.

Meie lasteaia suurimaks rõõmuks on lapsed, kes tahavad lasteaias käia ja tegutseda ning personal, kes on professionaalne, sõbralik, töökas ja koostöövalmis.

Tallinna Liivamäe Lasteaed

Juhkentali 25, 10144 Tallinn

Tel: 6606142

e- mail: liivamae@liivamae.edu.ee

koduleht: <http://www.liivamae.edu.ee>

3. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUS

3.1 ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE ÜLDEESMÄRK:

Õppe- ja kasvatustegevuse üldeesmärk on lapse mitmekülgne ja järjepidev areng kodu ja lasteasutuse koostöös.

Õppe- ja kasvatustegevuse tulemusel kujuneb lapsel terviklik ja positiivne minapilt, ümbritseva keskkonna mõistmine, eetiline käitumine ning algatusvõime, esmased tööharjumused, kehaline aktiivsus ja arusaam tervise hoidmise tähtsusest ning arenevad mängu-, õpi-, sotsiaalsed ja enesekohased oskused.

3.2 ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE ÜLESANDED:

- Toetada lapse igakülgset arengut;
- pakkuda lapsele turvatunne ja eduelamus;
- toetada loomulikku huvi teadmiste saamisel ja maailma mõistmisel;
- luua turvaline õpikeskkond;
- hoida ja tugevdada lapse tervist;
- arendada lastes keskkonna- ja loodushoidu
- toetada ja vajadusel nõustada vanemaid õppe- ja kasvatusküsimustes;
- toetada tõhusat koostööd kodu ja lasteasutuse vahel;
- tegeleda regulaarselt õppe- ja kasvatustöö seire ja parentustööga;
- toetada lapse kasvamist aktiivseks, vastutus-, otsustus- ja valikuvõimeliseks, oma käitumist korrigeerivaks, teiste suhtes avatuks, tundlikuks ja koostöövalmiks inimeseks;
- ilmestada õppe- ja kasvatustööd õppekäikude, ürituste ja väljasõitudega.

3.3 ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE PÕHIMÕTTED:

Lastepärasus – Õppetegevuste määrgulisus, laste individuaalsusega arvestamine laste arengu toetamisel

Innukus – Laste ja personali õhina innustamine ja hoidmine

Integreeritus - Õppe- ja kasvatustöös rakendatud integreeritud tööviis, temaatiline seostatus, läbi avastus- ja õuesõppe

Väärtused – Positiivne õhkkond, usaldus ja meeskonnatöö

Avatus – uutele ideedele, innovaatilistele lahendustele ja arengule

Koostöö – Laste arengu toetamiseks ja ilmestamiseks tõhus koostöö kõigi huvigruppide ja -partneritega

Arvestav – Hoolimine, märkamine, sõbralikud ning viisakad suhted täiskasvanute ja laste vahel.

Süsteemus – Järjepidevus, tulemuste pidev seire ja parentustöö

Traditsioonid –Lasteaia eripära arendamine ja Eesti kultuuritraditsioonide hoidmine.

3.4 ÕPPE- JA KASVATUSTEgevuse LÄHTEKOHAD:

Õppe- ja kasvatustegevuse korraldamisel arvestatakse järgmisi lähtekohti:

terviklikkus – kogu õppekasvatustöö annab lapsele tervikliku pildi ümbritsevast elust;

lapsepärasmus – kõige aluseks on lapsepärasmus ja huvi äratamine lapses;

elulähedus – õppekasvatustöö on korraldatud lapsele tuttava ja arusaadava põhjal;

iseseisvus ja aktiivsus - uusi teadmisi ja oskusi hangitakse uurides, katsetades, meelte abil tajudes, kinnistatakse praktilises tegevuses, lapsel on õppetöös aktiivne roll;

koduloolisus ja looduslähedus – on prioriteetsed valdkonnad kõikides õppetegevustes;

individuaalsus – õppetöö on korraldatud vastavalt lapse võimetele ja arengutasemele. Kasutatakse individuaalõpet ja tööd väikestes gruppides.

3.5 ÕPPE- JA KASVATUSTEgevuses KASUTATAVAD MEETODID:

- vaatlus;
- vestlus;
- jutustamine;
- õppemäng;
- õppekäik;
- katsed (loodusteadused), uurimised;
- iseseisev töö;
- rühmatöö;
- dramatiseering;
- avastus- ja õuesõpe;
- robotika;
- individuaalne töö.

Õppekasvatustöö teemade valikul lähtutakse aastaegadest, arvestatakse rahvakalendri tähtpäevi, aktuaalseid ning lastele huvipakkuvaid teemasid. Tegevuste eesmärgiks on arendada last mitmekülgset. Õppekasvatustöö rühmades toimub nädalaplaani alusel.

Kasutatavad meetodikad:

- **Steiner meetodika** – kasutatakse käelistes tegevustes vabajoonistustes laste poolsete jutukeste fikseerimisega antud joonistuse kohta ja tunnete väljendamiseks värvidega.
- **Montessori meetodika** – õppevahendid
- **Käis** – kodulähedus, koduloolisus ja loodusõpetus, õue- ja avastusõpe
- **Reggio Emilie** – projektiõpe
- **Hea Algu** – laste individuaalsed mapid, rühmaruumi liigendamine
- **Draamaõpe** – läbi lavastuste käitumisnormide ja väärtuste õpetamine

3.6 ÕPPE- JA KASVATUSTEgevuse KORRALDUS

Lasteaed on avatud 7.00- 19.00

Rühmade arv 8

Laste vanus 1,5 - 7 aastat

Õppe- ja kasvatustöö toimub eesti keeles.

Lasteaias on sõimerühmad, aiarühmad ja sobitusrühmad.

Sobitusrühm on rühm, kus lisaks eakohase arenguga lastele on 1-3 diagnoositud erivajadusega last. Erivajadusega laps võetakse sobitusrühma vastu nõustamiskomisjoni soovitusel. Sobitusrühma töö eesmärk on luua võimalikult arendav ja turvaline keskkond erivajadusega lapsele. Sobitusrühmas tagatakse vajalik eriabi meetodiliste ja korralduslike meetmetega, spetsiifilise õppe- ja kasvatustööga ning abivahendite kasutamise. Erivajadusega lapsele koostatakse individuaalne arengukava;

- sobitusrühma õppekava, päevakava ja tegevuskava on samasugune nagu tavarühmades;
- sobitusrühma õpetaja on läbinud eripedagoogilise täiendkoolituse;
- sobitusrühmaga teeb tihedalt koostööd logopeed ning eripedagoog.

Õpetajad suunavad laste tegevusi rühma tegevuskava ja lapse individuaalse arenduskava (IAK) alusel. Vajadusel lihtsustatakse erivajadustega lapsele rühma tegevusi ja viiakse need läbi koos õpetaja abiga või individuaalselt. IAK koostamine ja rakendamine toimub koostöös lapse tugivõrgustikuga ning töövormiks on arenguestlus. Arenguestlusest võtavad osa lapsevanemad, õpetajad, eripedagoog, logopeed ja vajaduse korral õppealajuhataja või direktor. Arenguestlusel sõnastatakse lapse arenduslikud eesmärgid, mille saavutamiseks toetatakse lapse lähima arengu tsoonile. IAK koostatakse enamasti üheks aastaks, vajadusel tihedamini. Lisaks rühmategevustele viivad vähemalt kord nädalas individuaaltegevusi läbi eripedagoog ja logopeed. Võimalusel tuleb informatsiooni vahetada rehabilitatsiooni- ja meditsiiniastutusega.

Sõimerühmades käivad kuni 3 aastased lapsed, aiarühmades 3-7 aastased lapsed.

Õppeaasta algab 01.septembril ning kestab 31.augustini. Planeeritud õppe- ja kasvatustegevus toimub 1. septembrist 15. maini. Suveperioodil (16. mai kuni 31. august) toimub õppe- ja kasvatustegevuse valdkondade sisu kordamine ja kinnistamine, pearõhk on mängulisel tegevusel õues. Sõimerühmas on septembrikuu kohanemiseks lasteaia igapäevaeluga, õppetöö algab 1 oktoobrist.

Töö aluseks on kinnitatud õppekava ja rühmade tegevuskavad, mis on rühma õpetajate poolt koostatud. Rühma tegevuskavades on õppetegevused planeeritud poolaasta kaupa, käsitletavat teemat on jaotatud kuude ja nädalate kaupa.

Õppe- ja kasvatustöö rühmades toimub nädalaplani alusel, kus kajastuvad nädalateema, eesmärgid, tegevused ja sündmused. Nädala jooksul viiakse läbi õppe- ja kasvatustegevused neid omavahel lõimides. Lõimumine on valdkondade (mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, kunst, muusikategevus, liikumistegevus, eesti keel kui teine keel) õppesisu, üldoskuste ja erinevate tegevusliikide ühendamine tervikuks. Lapse huvidest lähtudes, teadmiste ja oskuste arenedes tullaakse läbitud teemade ja õppesisu juurde tagasi ning käsitletakse neid mitmekülgsemalt, laiemalt või konkreetsele nähtusele/oskusele keskendudes. Rühma õppe- ja kasvatustegevuse kavandamine on paindlik ja võimaldab õpetajal teha vajadusel muudatusi. Tehtud muudatused kajastatakse rühma õppe- ja kasvatustegevuse e-päevikus.

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel arvestab õpetaja lapse individuaalsust, vanust, võimeid, oskusi ja arengupotentsiaali.

Muusika- ja liikumistegevused viiakse läbi saalis või rühmas, liikumistegevusi ka õues.

Rühmade tegevuskavad ja nädalaplani asuvad rühmades ja nendega saab tutvuda kohapeal.

Lasteaia õppekava vanuseline jaotus on aluseks rühmade tegevuskavade koostamisel.

E-päevikutesse dokumenteeritakse planeeritud tegevused ja nende analüüs eesmärgist lähtuvalt.

Tegevuskoha valikul arvestatakse nii üldisi kui ka valdkondade õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgi, eri valdkondade sisude ja tegevuste integreeritust, tegevusteks vajalikke vahendeid ning õpetajate ja muu personali kaasamist.

Õpetaja ülesandeks on suunata laste õppe- ja kasvatusalast tegevust, individuaalset tööd, luua valikuvõimalusi meelepärase tegevuse leidmiseks.

Õpetaja teeb koostööd perega, annab nõu kasvatusküsimustes ja viib läbi arenguestluse lapsevanemaga lapse arengu analüüsi seisukohast.

3.7. PÄEVAKAVA KOOSTAMISE PÕHIMÕTTED

Õppe- ja kasvatustegevus tugineb rühma päevakavale, mis määrab vastavalt laste eale päevarütmi, kus vahelduvad igapäevatoimingud, laste mäng, vabategevused ja pedagoogi kavandatud õppe- ja kasvatustegevused.

1,5-3 AASTASTE LASTE PÄEVAKAVA

7.00-8.30	LASTE VASTUVÕTT, MÄNG, INDIVIDUAALSED TEGEVUSED
8.30-9.00	HOMMIKUSÖÖK
9.00-12.00	PLANEERITUD ÕPPETEGEVUSED, MÄNG, ÕUESVIIBIMINE
12.15-12.45	LÕUNASÖÖK
12.45-15.00	PUHKEAEG
15.00-15.30	VABA TEGEVUS, MÄNG, HUVIRINGID
15.30-16.00	ÕHTUOODE
16.00-18.45	MÄNG, INDIVIDUAALSED TEGEVUSED, HUVIRINGID
19.00	SULGEME LASTEAIA

3-7 AASTASTE LASTE PÄEVAKAVA

7.00-8.30	LASTE VASTUVÕTT, MÄNG, INDIVIDUAALSED TEGEVUSED
8.30-9.00	HOMMIKUSÖÖK
9.00-12.15	PLANEERITUD ÕPPETEGEVUSED, MÄNG, ÕUESVIIBIMINE
12.30-13.00	LÕUNASÖÖK
13.00-15.00	PUHKEAEG
15.00-15.30	VABA TEGEVUS, MÄNG, HUVIRINGID
15.30-16.00	ÕHTUOODE
16.00-18.45	MÄNG, INDIVIDUAALSED TEGEVUSED, HUVIRINGID
19.00	SULGEME LASTEAIA

LIITRÜHMA PÄEVAKAVA

7.00-8.30	LASTE VASTUVÕTT, MÄNG, INDIVIDUAALSED TEGEVUSED
8.30-9.00	HOMMIKUSÖÖK
9.00-12.15	PLANEERITUD ÕPPETEGEVUSED, MÄNG, ÕUESVIIBIMINE
12.15-12.45	LÕUNASÖÖK
12.45-15.00	PUHKEAEG
15.00-15.30	VABA TEGEVUS, MÄNG, HUVIRINGID
15.30-16.00	ÕHTUOODE
16.00-18.45	MÄNG, INDIVIDUAALSED TEGEVUSED, HUVIRINGID
19.00	SULGEME LASTEAIA

4. ÜLDOSKUSED

Õppekavas eristatakse nelja üldoskuste rühma:

1. mänguoskused;

2. tunnetus- ja õpioskused;
3. sotsiaalsed oskused;
4. enesekohased oskused.

Mänguoskused

Mäng on lapse põhitegevus eelkoolieas. Mängu käigus omandab ja kinnistab laps uut teavet, uusi oskusi, omandab kogemusi ja käitumisreegleid, õpib suhtlema ja peegeldab tundeid ja soove. Mänguoskus on kõigi üldoskuste ning õppe- ja kasvatustegevuste eri valdkondade oskuste ja teadmiste arengu alus.

Tunnetusoskused

Tunnetusoskused on oskused tahtlikult juhtida oma tunnetusprotsesse – taju, tähelepanu, mälu, mõtlemist, emotsioone ja motivatsiooni. Õpioskuste all mõistetakse lapse suutlikkus hankida teavet, omandada teadmisi ja oskusi ning uurida ja katsetada. Õpioskused kujunevad tunnetusoskuste arengu alusel.

Sotsiaalsed oskused

Sotsiaalsete oskuste all mõistetakse lapse oskusi teistega suhelda, tajuda nii iseennast kui ka partnereid, võtta omaks ühiskonnas üldtunnustatud tavasid ning lähtuda eetilistest tõekspidamistest.

Enesekohased oskused

Enesekohaste oskuste all mõistetakse lapse suutlikkus eristada ja teadvustada oma oskusi, võimeid ja emotsioone, juhtida oma käitumist.

5. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE VALDKONNAD

Õppe- ja kasvatustegevuse seob tervikuks lapse elust ja ümbritsevast keskkonnast tulenev temaatika. Valdkondade kaupa esitatud õppesisu ja –tegevuste integreerumisel lähtutakse üldõpetuslikust põhimõttest. Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel integreeritakse järgmisi tegevusi: kuulamine, kõnelemine, lugemine ja kirjutamine, vaatlemine, uurimine, võrdlemine, arvutamine ning mitmesugused liikumis-, muusika- ja kunstitegevused.

5.1. MINA JA KESKKOND

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE EESMÄRGIKS ON, ET LAPS:

- mõistab ja tunnetab ümbritsevat maailma terviklikult;
- omab ettekujutust oma minast ning enda ja teiste rollidest elukeskkonnas;
- väärtustab nii eesti kultuuritraditsioone kui ka oma rahvuse kultuuritraditsioone;
- väärtustab enda ja teiste tervist ning püüab käituda tervislikult ning ohutult;
- väärtustab keskkonda hoidvat ja keskkonnahoidlikku mõtteviisi;
- märkab nähtusi ja muutusi looduses.

VALDKONNA SISU:

- sotsiaalne keskkond: mina, perekond ja sugulased, kodu, lasteaed, kool, ametid, kodumaa, eesti rahva tähtpäevad, kombed, teised rahvused Eestis, lapsed mujal maailmas, üldinimlikud väärtused ja üldtunnustatud käitumisreeglid; tervise väärtustamine, tervislik toitumine, inimkeha; ohuallikad ning ohutu käitumine;

- looduskeskkond: kodukoha loodus, muutused looduses, elukeskkond, inimese mõju loodusele;
- tehiskeskond: ehitised, kodutehnika, jäätmed, transpordivahendid, jalakäija ohutu liiklemine, turvavarustus, virtuaalkeskond.

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE KAVANDAMISEL JA KORRALDAMISEL:

- valitakse valdkonna temaatika lapse igapäevaelust ja teda ümbritsevast keskkonnast, mis hõlmab sotsiaalset keskkonda, loodus- ja tehiskeskkonda, sealhulgas tervise – ja liikluskasvatust;
- suunatakse last ümbritsevat maailma märkama, uurima ning kogema mängu ja igapäevatoimingute kaudu, võimaldades lapsel ümbritsevat tajuda erinevate meelte ning aistingute abil: vaadeldes, nuusutades ja maitstes, kompides, kuulates helisid;
- integreeritakse erinevaid tegevusi: võrdlemist, modelleerimist, mõõtmist, arvutamist, vestlemist, ettelugemist, kehalist liikumist, kunstilist ja muusikalist tegevust;
- suunatakse last mängudes, ümbritsevas looduses, liikluses, oma tervises seisundis jm märgatu kohta küsimusi esitama (probleemi püstitama), küsimustele vastuseid leidma (oletama ja oletusi kontrollima) ja märgatust ning kogetust järeltõlge tegema;
- suunatakse last materjale ja vahendeid säästlikult kasutama, hoolivalt ja heaperemehelikult käituma.

5.1.1. ÕUESÕPE/ AVASTUSÕPE

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE EESMÄRGIKS ON, ET LAPS:

- märkab, mis on tema ümber;
- mõistab, kuidas ümbritsev teda mõjutab;
- saab aru, kuidas tema ümbrust mõjutab;
- teab looduse ja inimeste vahelisi vastastikku kasulikke mõjusid;
- tunneb ja teab loodusnähtusi ja looduse vahetuid komponente;
- mõistab säästliku eluviisi põhimõtteid ning on loodus- ja keskkonnateadlik.

VALDKONNA SISU:

5. loodus ja keskkond meie ümber, vahetu kogemine

ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE KAVANDAMISEL JA KORRALDAMISEL:

- Õuesõpe on õppimine ise kogedes ja tehes ning kogetu teistele edasi andmine.
- Õuesõpe on integreeritud õpe erinevatest valdkondadest.
- Õuesõppe raames saab analüüsida, arutada põhjus – tagajärgi.
- Lapsel areneb küsimuste esitamise oskus, esinemisjulgeus, tähelepanelikkus, teistega arvestamine, otsustusvõime, loovus ja innovaatilisus ning probleemide lahendamise vilumus.
- Mängides, katsetades, võrreldes, analüüsides ja seoseid luues ning läbi käeliste tegevuste saabki laps targemaks ja tal tekib teadmised sellest, mida ta õpib.
- Laps jõuab teadmiseni kogedes seda võimalikult paljude meeltega ja katsetades.
- Kasutatakse vaatlus- ja töölehti.
- Vaadeldakse tervikut, üldist pilti - kellega, millega sarnaneb, kellest, millest erineb, mille poolest.
- Pööratakse tähelepanu detailidele - mida erilist ja silmatorkavat temas on.
- Täpsustatakse ja antakse uusi teadmisi, rakendades olemasolevaid.

5.1.2. TERVISEKASVATUS

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE EESMÄRGIKS ON, ET LAPS:

- mõistab ja järgib puhtuse-, korra-, ja toitumisharjumusi;
- saab aru, et inimese tervis on väärtus, mida mõjutab eluviis ja ümbritsev keskkond;
- teab, mida on vaja teha selleks, et olla ja jääda terveks;
- mõistab üldinimlikke väärtusi;
- saab aru, et turvalisuse tagamiseks tuleb teada reegleid ja neist kinni pidada;

VALDKONNA SISU:

- Tervislik eluviis (tervise teadvustamine ja väärtustamine, hügieen, hammaste tervis, tervislik toitumine, inimkeha tundmine, sotsiaalsed toimetulekuoskused)
- Turvalisus (reeglite tundmine, turvalisusnõuete tundmine)

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE KAVANDAMISEL JA KORRALDAMISEL:

- valitakse valdkonna temaatika lapse igapäevaelust ja teda ümbritsevast keskkonnast, mis hõlmab ka tervisekasvatust;
- suunatakse last ümbritsevat maailma märkama, uurima ning kogema mängu ja igapäevatoimingute kaudu, võimaldades lapsel ümbritsevat tajuda erinevate meelte ning aistingute abil: vaadeldes, nuusutades ja maitstes, kompides, kuulates helisid;
- integreeritakse erinevaid tegevusi: võrdlemist, modelleerimist, mõõtmist, arvutamist, vestlemist, ettelugemist, kehalist liikumist, kunstilist ja muusikalist tegevust;
- suunatakse last oma tervises seisundis jm märgatu kohta küsimusi esitama (probleemi püstitama), küsimustele vastuseid leidma (oletama ja oletusi kontrollima) ja märgatust ning kogetust järelt tegema;

5.1.3. LIIKLUSKASVATUS

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE EESMÄRGIKS ON, ET LAPS:

- saab aru, et inimese tervis on väärtus, mida mõjutab eluviis ja ümbritsev keskkond;
- teab, mida on vaja teha selleks, et olla ja jääda terveks;
- saab aru, et turvalisuse tagamiseks tuleb teada reegleid ja neist kinni pidada (sh elementaarsed liiklusreeglid);
- oskab ohutult tänavat ületada ja liigelda;

VALDKONNA SISU:

- ühissõidukid ja muud sõidukid;
- jalakäija ohutu liiklemine;
- turvavarustus.

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE KAVANDAMISEL JA KORRALDAMISEL:

1. valitakse valdkonna temaatika lapse igapäevaelust ja teda ümbritsevast keskkonnast, mis hõlmab ka liikluskasvatust;
2. suunatakse last ümbritsevat maailma märkama, uurima ning kogema mängu ja igapäevatoimingute kaudu;
3. integreeritakse erinevaid tegevusi: võrdlemist, modelleerimist, mõõtmist, arvutamist, vestlemist, ettelugemist, kehalist liikumist, kunstilist ja muusikalist tegevust;
4. suunatakse last liikluses märgatu kohta küsimusi esitama (probleemi püstitama), küsimustele vastuseid leidma (oletama ja oletusi kontrollima) ja märgatust ning kogetust järelt tegema;

5.2 KEEL JA KÕNE

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE EESMÄRGIKS ON, ET LAPS:

- tuleb toime igapäevases suhtlemises;
- kasutab kõnes õiget hääldust, sobivaid grammatilisi vorme ja mitmekesisist lauseehitust;
- tunneb huvi lugemise, kirjutamise ja lastekirjanduse vastu, on omandanud lugemise ja kirjutamise esmased oskused.

VALDKONNA SISU:

- keelekasutus: hääldamine, sõnavara, grammatika;
- suhtlemine, jutustamine ja kuulamine;
- lugemine ja kirjutamine, lastekirjandus.

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE KAVANDAMISEL JA KORRALDAMISEL:

- lähtutakse põhimõttest, et kõnearendus on lapse kõne ja suhtlemise sihipärane arendamine, kus last õpetatakse eelkõige keelevahendeid (uusi sõnu, sõnavorme ja lausemalle) kasutama suhtlemisel, teadmiste omandamisel, oma tegevuse kavandamisel;
- peetakse oluliseks, et lapse kõne arengut toetatakse kõikides valdkondades (mängimine, käelised tegevused, liikumis- ja muusikategevused ning igapäevatoimingud); lapsele luuakse kõnekeskkond, kus ta kuuleb teiste kõnet ning tal on vaja ja ta saab ise kõneleda; laps õpib rääkima reaalses suhtlussituatsioonides, tegutsedes koos täiskasvanuga;
- suunatakse lapsi ettelugemise, dramatiseerimise, ümberjutustamise, joonistamise, oma raamatu koostamise jm tegevuste kaudu kirjandust mõistma ja hindama; ettelugemiseks valitakse žanriliselt mitmekesiseid raamatuid, et toetada lugemishuvi, lugemis- ja kirjutamisvalmiduse kujunemist;
- õpetatakse lugemise ja kirjutamise esmaseid oskusi (häälikupikkuse eristamine, sõnade häälimine jmt) mänguliselt ja igapäevategevustega seostatult;
- mitmekesisistatakse kirjutamise harjutusi, kasutades erinevaid vahendeid, värvusi jmt.

5.2.1. EESTI KEEL KUI TEINE KEEL

Põhieesmärgiks muukeelsete lastega töös on aidata kaasa lapse maailma tundmaõppimisele teise keele kaudu, toetudes sellel, mis emakeeles on juba omandatud.

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE EESMÄRGIKS ON, ET LAPS:

- tunneb huvi eesti keele ja kultuuri vastu;
- soovib ja julgeb eesti keeles suhelda nii eakaaslaste kui ka täiskasvanutega;
- tunneb ära ja saab aru eestikeelsetest sõnadest ning lihtsamatest väljenditest;
- lihtsamaid eestikeelseid sõnu ja väljendeid igapäevases suhtluses.

VALDKONNA SISU:

- kuulamine;
- kõnelemine;
- Eesti kultuuri tutvustamine.

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE KAVANDAMISEL JA KORRALDAMISEL:

- peetakse oluliseks eesti keelt kuulata ja omandada keeleoskus tegevuste käigus, kus sõnalist suhtlemist toetab kontekst (nt ümbritsevad esemed jmt);
- pööratakse erilist tähelepanu erinevate meelte kaasamisele ja näitlikustamisele: kasutatakse miimikat, kehakeelt, žeste, intonatsiooni, muusikat, rütmi ja mitmesuguseid näitlikke vahendeid;
- suunatakse last õpitavat keelt kasutama igapäevategevustes ning suhtlemisel, luuakse selleks lapsi huvitavaid olukordi, sh väljaspool lasteaeda (kauplus, teater, spordivõistlus, õppekäik jm);
- korratakse õpitut erinevates kontekstides ja suhtlussituatsioonides, keeleõpet seotakse teiste tegevustega – liikumine, laulmine, käeline tegevus, vaatlemine jm;
- vestlusteemade valimisel lähtutakse lapse kogemustest, samateemalistest vestlustest rühmas või kodus (emakeeles);
- valitakse mitmekesiseid pildirikkaid ja lihtsama keelega raamatuid ettelugemiseks ja ühiseks lugemiseks;
- pedagoog rõhutab õige kõne mudelite kasutamist ning osutab vigadele delikaatselt, sõna või fraasi korrektsena korrates.

5.3 MATEMAATIKA

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE EESMÄRGIKS ON, ET LAPS:

- rühmitab esemeid ühe-kahe tunnuse alusel ja võrdleb esemete hulki;
- järjestab esemeid suuruse ja asenditunnuste põhjal;
- tunneb lihtsamaid ajamõisteid ja kirjeldab ning järjestab oma igapäevategevusi;
- mõtestab loendamistegevust ja seoseid arvude reas;
- mõistab mõõtmistegevust ja olulisemaid mõõtühikuid;
- tunneb ja kirjeldab geomeetrilisi kujundeid;
- näeb matemaatilisi seoseid igapäevatoimingutes.

VALDKONNA SISU:

- hulgad, loendamine ja arvud, arvutamine;
- suurused ja mõõtmine;
- geomeetrilised kujundid.

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE KAVANDAMISEL JA KORRALDAMISEL:

- suunatakse last nähtuste ja esemete maailma korrastama, kujundama, selles orienteeruma, mille tulemusel laps avastab esemetevahelisi seoseid, leiab erinevusi ja sarnasusi, oskab esemeid järjestada, rühmitada ja loendada;
- harjutatakse last määrama enda asukohta ümbritsevate esemete suhtes, orienteeruma ajas ja kasutama vastavaid mõisteid oma tegevuse kirjeldamiseks;
- seostatakse mäng, vaatlused, vestlused ja igapäevatoimingud matemaatikaga, suunates sealjuures last kasutama erinevaid aistinguid: kuulmis-, nägemise-, haistmise- ning kompimisaistingut;
- suunatakse last ümbritsevat keskkonda matemaatiliselt kirjeldama (arvud, mõõtühikud, kujundite nimetused jm);
- toetatakse üldistuseni jõudmist ja mõistete kujundamist – erinevates objektides sarnaste ning erinevate tunnuste ja omaduste vaatlemise, võrdlemise, kirjeldamise ja sõnastamise kaudu.

5.4 KUNST

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE EESMÄRGIKS ON, ET LAPS:

- tunneb rõõmu loovast eneseväljendusest;
- kujutab isikupäraselt ümbritsevaid esemeid, sündmusi ja oma kujutlusmaailma;
- vaatleb, kirjeldab ja kujundab ümbritsevat ja tarbeesemeid;
- kasutab õpitud voolimis-, joonistamis- ning maalimisvahendeid ja -võtteid;
- kasutab materjale ja tööriistu ohutult ning sihipäraselt;
- vaatleb kunstiteoseid ja kirjeldab nähtut.

VALDKONNA SISU:

- kujutamine ja väljendamine: mõtete, tunnete edasiandmine nähtaval kujul;
- kujundamine: objektile esteetilise lisaväärtuse andmine;
- tehnilised oskused: voolimine, joonistamine, maalimine, meisterdamine;
- kunstiteoste vaatlemine, vestlused kunstiteostest, kunstist.

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE KAVANDAMISEL JA KORRALDAMISEL:

- antakse lapsele võimalus saada elamusi, tunda rõõmu ja rahulolu ning tal on võimalus väljendada oma maailmanägemist;
- suunatakse last vaatlema ning voolides, joonistades, maalides ja meisterdades kasutab laps vaatlusel tehtud tähelepanekuid;
- kasutatakse teemasse sisseelamiseks mängu, muusikat, lihtsat lavastust, jutu lugemist jne;
- arvestatakse, et lapse jaoks on oluline loomiseks ja lahenduste leidmiseks teha katsetusi ning avastusi, otsida ja saada vastuseid tekkinud küsimustele, omandatud oskusi rakendada ja loovaalt kombineerida;
- julgustatakse last kasutama ja katsetama tema enda pakutud lahendusi töö mitmekesistamiseks ning ergutatakse lapse kujutlus- ja algatusvõimet, jälgides, et säiliks lapse isikupärane eneseväljendus;
- viiakse kunstitegevusi läbi ka õues, samuti kasutatakse kunstitegevust teiste valdkondade õppe- ja kasvatustegevuste osana, joonistatakse nii paberile, liivale, puidule, kivile või kombineeritakse erinevaid materjale;
- suunatakse last tehtut analüüsima, selgitama, miks ta kujutas esemeid, nähtusi just sellisel viisil, milliseid materjale ja tehnikaid kasutas ning kuidas tööga rahule jäi. Kaaslaste töödese tolerantse suhtumise kujundamisele aitab kaasa, kui analüüsitakse nii laste töid kui ka kunstiteoseid ning põhjendatakse oma hinnangut.

5.5 MUUSIKA

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE EESMÄRGIKS ON, ET LAPS:

- tunneb rõõmu laulmisest ja liikumisest;
- suudab keskenduda kuulatavale muusikapalale;
- suudab ennast loovaalt väljendada laulmise, liikumise, tantsimise ja pillimängu kaudu;
- suudab musitseerida nii rühmas kui ka üksi.

VALDKONNA SISU:

- laulmine;
- muusika kuulamine;
- muusikalis-rütmiline liikumine;

- pillimäng.

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE KAVANDAMISEL JA KORRALDAMISEL:

- on esikohal emotsionaalne ja aktiivne muusikaalne tegevus;
- kujundatakse ja arendatakse lapse muusikalis-loomingulisi võimeid, samuti kultuurilis-sotsiaalsed aktiivsust ning väärtushinnanguid;
- arvestatakse lapse individuaalseid eeldusi ning toetatakse eduelamusele ja tunnustusele;
- kasutatakse muusikat lõimiva tegevusena ka teistes õppe- ja kasvatustegevuse valdkondades nagu *Keel ja kõne, Kunst* jne; muusika on igapäevaelu osa, nii argi- kui ka pidulike sündmuste puhul;
- seostatakse üksteisega muusika kuulamine, laulmine, pillimäng, muusikalis-rütmiline liikumine, mängud ja tantsud;
- muusikapalade (laulud, palad muusika kuulamiseks, tantsud ja mängud, pillilood) valikul arvestatakse laste huvidega ning ea- ja jõukohasusega.

5.6 LIIKUMINE

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE EESMÄRGIKS ON, ET LAPS:

- tahab liikuda ja tunneb liikumisest rõõmu;
- suudab pingutada sihipärase tegevuse nimel;
- tegutseb aktiivselt üksi ja rühmas;
- mõistab kehalise aktiivsuse olulisust inimese tervisele;
- järgib esmaseid hügieeni- ja ohutusnõudeid.

VALDKONNA SISU:

- kehalise kasvatusalased teadmised: ohutus, enesekontroll ja hügieen;
- põhiliikumised;
- liikumismängud;
- erinevad spordialad;
- tants ja rütmika.

VALDKONNA ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE KAVANDAMISEL JA KORRALDAMISEL:

- arvestatakse, et põhiliikumised eeldavad igapäevast suunamist: liigutusoskused, liikumisosavus ja teised liikumisvõimed (vastupidavus, jõud, kiirus, paindumus) kujunevad ja arenevad tegevuste regulaarsel kordamisel;
- rikastatakse lapse liikumis- ja tegevusvõimalusi sportlik-arenduslike liikumisviisidega – *jalgrattasõit, suusatamine, uisutamine, ujumine jne*;
- peetakse oluliseks kõlbeliste põhimõtete ja enesekindluse kujunemist: regulaarsel tegelemisel kehaliste harjutustega kujunevad positiivsed iseloomuomadused;
- suunatakse last oma oskusi, võimeid ja koostööd hindama, kaaslastega arvestama, oma emotsioone kontrollima ja valitsema; mõistma õhe või teiste kehalise harjutuse vajalikkust;
- mitmekesistatakse põhiliikumiste, koordineerimise, rühi, tasakaalu, liikumisvõime ja peenmotoorika (*täpsus, näo- ja sõrmelihaste kontrollioskus*) arendamist ja tagasiside andmist.

6. LAPSE ARENGU EELDATAVAD TULEMUSED VANUSETI

6.1 1-2 AASTASED

ÜLDOSKUSED

Mänguoskused

- hangib ümbrusest aktiivselt informatsiooni ja loob selle hankimiseks ise uusi võimalusi;
- Keskkonnast tulevat info hulka tasakaalustab, reguleerib ja organiseerib lapse jaoks täiskasvanu;
- sobitab erinevaid materjale, objekte ja nendevahelisi suhteid;
- keskendub lühiajaliselt ühele tegevusele, silmatorkavale stiimulile või omadusele, sõnalise juhendamise ja suunamise korral on laps püsivam;
- tegutseb teiste lastega kõrvuti ja osaleb ühistegevuses vaid vahelduvas vormis;
- mängib teiste lastega kõrvuti rollivahetusega lihtsamaid igapäevaelulisi situatsioone ja tegevusi kajastavaid mängu;

Tunnetus- ja õpioskused

- loob tegevuse kaudu seosed kõnega, sõnad ja objektid saavad lapse jaoks sümboli tähenduse;
- avastab seosed keskkonna mõju, oma tegevuse ja selle tagajärje vahel, lihtsamad põhjus-tagajärg, kuuluvuse ja erisuse suhted;
- klassifitseerib ühe nähtava omaduse järgi;
- omandab uusi seoseid vahetu korduva aktiivse tegutsemise ja käelise tegevuse kaudu;
- kasutab omandatud teadmisi, seoseid ja tegevusi samas situatsioonis ja kontekstis, lihtsamad seosed kannab üle ja kasutab sarnastes ülesannetes ja situatsioonides;
- tunneb ära tuttavaid objekte;
- lahendab lihtsaid ülesandeid kaemuslik-praktilisel teel;

Sotsiaalsed oskused

- tunneb huvi teiste laste vastu, jälgib neid ja mängib nendega kõrvuti;
- toetub võõrastega suhtlemisel ja enesekindluse saavutamisel tuttavale täiskasvanule;
- imiteerib täiskasvanute tegevusi, millele saab kinnitust;
- teab elementaarseid viisakusreegleid, kui neid on talle õpetatud, kasutab neid;

Enesekohased oskused

- väljendab lihtsaid emotsioone, emotsioonid on tugevad ja kiirelt vahelduvad;
- reageerib vastavalt situatsioonile ja ümbritsevate inimeste käitumisele;
- teadvustab ennast, kasutab osaliselt mina-vormi, proovib ennast maksma panna, oskab keelduda ja „ei „öelda;
- üritab aru saada teiste inimeste seisukohtadest, tema tajud on enesekesksed;
- hindab oma oskusi ja suutlikkust tegelikkusest paremaks;
- sööb, joo, riietub lahti valdavalt iseseisvalt.

MINA JA KESKKOND

- ütleb oma eesnime;
- tunneb ennast ära peeglis või fotol;
- osutab lasteaiale, mängukaaslastele, õpetajatele;
- osutab rühma ruumidele;
- matkib täiskasvanu eeskujul enimtuntud elukutsete tegevust (*kokk, arst*);
- paneb täiskasvanu eeskujul asjad õigesse kohta;
- täiskasvanu meeldetuletamisel jätab ära minnes hüvasti;
- mõistab endale suunatud keeldude tähendust;
- lohutab täiskasvanu eeskujul haiget saanud mängukaaslast;
- nimetab küsimisel oma perekonna liikmeid ja koduloomi (*kass, koer*);
- leiab täiskasvanu juhendamisel teiste esemete seast Eesti lipu;

- leiab loodusest ja pildilt *puu, lille, linnu, putuka, kala, konna, seene ja muru*;
- leiab mänguasjade seast ja pildilt jänese;
- osutab küsimisel looma kehaosadele (pea, saba, käpad);
- osutab küsimisel *veele, lumele, liivale, kividele, mullale, päikesele*;
- matkib täiskasvanu eeskujul erinevaid ilmastikunähtusi (*tuul, vihm*);
- viskab täiskasvanu eeskujul prahi prügikasti;

KEEL JA KÕNE

- hääldab õigesti mõnda üksikut lühikest sõna;
- hääldab sõnades õigesti lihtsamaid häälikuid: *a, e, i, o, u, p, m, t, l*;
- kasutab nimi-, tegu-, ase- ja määrsõnu;
- mõistab sõnu (rohkem kui 50) ühes kindlas tähenduses tuttavas situatsioonis;
- kasutab 1-2 sõnalisi lauseid;
- väljendab kõnes mõnda järgmistest suhetest: *eitus, kuuluvus, asukoht, omadus, subjekti-objekti suhe*;
- mõistab ja täidab 2-4 sõnalisi korraldusi tuttavas situatsioonis;
- vastab täiskasvanu küsimustele, korraldustele 1-2 sõnaliste lausetega;
- eelistab suhtlemisel partnerina peamiselt tuttavat täiskasvanut;
- kasutab suhtlemisel peamiselt mitteverbaalseid vahendeid (osutamist) koos üksikute sõnadega.

kõne

- Suhtleb valdavalt 2-3 sõnaliste agrammatiliste lausetega, kasutab ka mitteverbaalseid suhtlusvahendeid;
- Suhtleb mängus ja igapäevastes tegevustes peamiselt täiskasvanuga tegevuslik-situatiivses vormis;
- Osaleb väga lihtsas dialoogis;
- Räägib sellest, mida ta tajub;
- Saab aru vahetust situatsioonist lähtuvast kõnest, täidab 3-osalisi korraldusi;
- Tunneb huvi raamatute vastu, mõistab lihtsaid realistlikke jutukehi, mis seostuvad tema enda kogemustega;
- Jagab sõnu lihtsamatesse kategooriatesse, saab aru laiema tähendusega kategooriatest;

Kõne reguleerib täiskasvanu käitumist ja täiskasvanu kõne lapse tegutsemist

MATEMAATIKA

- juhendamisel leiab etteantud esemete hulgast teise samasuguse eseme;
- juhendamisel paigutab esemeid üksteise sisse ja peale;
- leiab erinevate esemete hulgast 1-2 täiskasvanu kirjeldatud eset;
- juhendamisel osutab esemetele, mida on üks ja mida on palju;
- juhendamise järgi eraldab etteantud esemete hulgast suurema või väiksema eseme;
- leiab täiskasvanu juhendamisel katsetuste kaudu sarnase kujundi üks-ühese vastavuse teel (nn *toppimismängud*).

KUNST

- juhendamisel muljub ja tükeldab voolimismaterjali, vajutab auke sisse;
- kritseldab liikuvama ja vabama käega;
- juhendamisel tõmbab jämedate joonistusvahenditega erinevaid jooni;
- hoiab meeldetuletamisel paberit kinni ja joonistab vaid selleks ettenähtud kohta;
- jätab paberile jäljendeid švammi ja tempiga;
- juhendamisel teeb näpuvärvidega paberile erineva suunaga sirgeid, kaarjaid jne jooni;

- juhendamisel kortsutab pehmet paberit, rebib pabeririba küljest tükke, asetab väljalõigatud kujundid liimiga kaetud paberile;
- julgeb osaleda kunstitegevuses erinevate materjalide ja vahenditega;
- suunamisel tunneb ära erinevate omadustega, värvustega, suurusega esemeid;
- vaatleb ja tunneb ära tuttavaid asju, esemeid, nähtusi, osutades neile;
- tunneb meeldetuletamisel ära põhivärvused: *kollane, punane, sinine*;
- vaatleb uusi asju emotsionaalselt, elavneb, juhhib nendele täiskasvanu tähelepanu.

MUUSIKA

- tunneb rõõmu kuulatavast laulust või muusikapalast;
- kuulab, jälgib õpetaja laulu;
- mängib kaasa õpetaja ettenäitamisel kuulnud muusikale kehapillil: *plaks, pats*;
- sooritab koos õpetajaga lihtsamaid liikumisi vastavalt laulu tekstile.

LIIKUMINE

- sooritab harjutusi aktiivselt ja ohutult;
- sooritab ettenäitamise ja juhendamise järgi asendeid ja liikumisi;
- jookseb veereva vahendi järel;
- ronib ja roomab üle/läbi väikeste takistuste;
- kõnnib piiratud pinnal;
- säilitab sihi kõnnil ja jooksul;
- hüpitab käes palli;
- sobitab liikumist vastavalt muusika iseloomule õpetaja abil;
- mängib koos õpetajaga kõnni- ja jooksumänge;
- istub kelgul ja hoiab tasakaalu mäest laskumisel.

TERVISEKASVATUS

Tervislik eluviis

- peseb ja kuivatab täiskasvanu abiga käsi ja nägu;
- osutab küsimisel hammaste hooldamiseks vajalikele vahenditele (*hambahari ja -pasta*);
- osutab küsimisel erinevatele toiduainetele;
- osutan küsimisel *peale, kätele, jalgadele, silmadele, suule, ninale, kõrvadele*;

Turvalisus

- täiskasvanu meeldetuletamisel järgib kokkulepituid reegleid (*räägime vaikse häälega*);
- osutab küsimisel teravale esemele, mis võib haiget teha;

LIIKLUSKASVATUS

- osutab küsimisel maanteel sõitvatele autodele ja bussidele;

6.2. 2-3 AASTASED

ÜLDOSKUSED

Mänguoskused

- hangib uusi muljeid ja kogemusi, avastab uusi asju ja põhjuslikke seoseid;
- loob ja säilitab tegevusmotivatsiooni, planeerib ja organiseerib tegevusi täiskasvanu abiga;
- tema tegevust suunab ja reguleerib täiskasvanu kõne kaudu;
- tegutseb vahetult nii konkreetsete asjadega kui neid kujutavate sümbolitega;

- kordab ja jäljendab varasemaid kogemusi ning mälu pilte nii konstruktiivses mängus kui lihtsas rollimängus;
- mängib mõnda aega koos teistega ja järgib lihtsamaid reegleid;

Sotsiaalsed oskused

- osaleb ühistegevuses täiskasvanuga, teisi lapsi pigem jälgib, tegutseb nendega kõrvuti;
- jagab mõnikord oma asju ka teistega, valdavalt on ta siiski omandihoidja;
- loob sõprussuhteid nendega, kellega on tihti koos;
- täidab lihtsamaid igapäevaelulisi rutiine;
- teab oma ees- ja perekonnanime;
- järgib lihtsamaid sotsiaalseid reegleid, jäljendades igapäevaelulisi rolle ja kogemusi, toetudes eeskujule.

Tunnetus- ja õpioskused

- keskendub tegevusele lühiajaliselt, tema tähelepanu on ebapüsiv;
- klassifitseerib ühe või mitme tajutava omaduse või nimetuse järgi;
- on ettekujutus arvumõistest ja värvuste nimetustest;
- leiab võrdluse alusel asjades ühiseid ja erinevaid jooni ning nendevahelisi seoseid;
- ettekujutus oma teadmistest ja oskustest on ebarealistlik;
- täidab lihtsamaid suulisi korraldusi osaliselt ka ilma toetava tajuväljata;
- huvitub asjadevahelistest põhjuslikest seostest ja kasutab info hankimiseks keelt nii tajutavate kui väljaspool tajuvälja olevate asjade kohta;
- saab aru lihtsamatest ülekantud tähendustest;
- mõtlemine toetub kaemuslik-praktilisele tegevusele, vajab tagasisidet oma tegevusele;

Enesekohased oskused

- saab aru, et erinevatel inimestel võivad olla temast erinevad tunded ja põhiemotsioonid;
- on osaliselt kujunenud enesetunnetus ja eneseteadvus;
- väljendab tugevaid emotsioone, oma mina;
- võib karta tundmatuid ja uusi asju;
- tahab igapäevastes situatsioonides ise otsustada valikute üle ja üritab neid ka täide viia;
- enesekindlus on kõikuv, selle saavutamiseks vajab ta turvalisust, tunnustust, rutiini ja reegleid;

MINA JA KESKKOND

- ütleb oma ees- ja perekonnanime;
- teab oma vanust aastate arvuna või näitab seda sõrmedel;
- loetleb oma õdede-vendade nimed;
- vastab õigesti küsimusele, kas ta on poiss või tüdruk;
- nimetab küsimisel oma lasteaiaaaslaste, õpetajate, õpetaja abi nimesid;
- nimetab küsimisel oma pereliikmete koduseid toimetusi;
- asetab töövahendid kokkulepitud kohta;
- meeldetuletamisel *tänab, palub, tervitab ja jätab hüvasti*;
- küsimisel selgitab, kes on sõbrad ja põhjendab, miks peab sõpra hoidma;
- osutab jalutuskäigul kodukoha tuntumaid asutusi (*kool, kauplus*);
- leiab Eesti lippu nähes erinevate värvuste seast Eesti lipu värvused;
- nimetab tuttavaid puu- ja juurvilju;
- nimetab tuntud kodu- ja metsloomi (*orav, karu, hunt, siil*), putukaid (*sipelgas, sääsk, mesilane*), veeelanikke (*konn, kala*);
- nimetab tuntud loomade iseloomulikke tunnuseid (*jänesel pikad kõrvad*);
- nimetab vett, lund ja jääd;
- osutab soojale ja külmale;

- osutab küsimisel looduses metsale;
- kirjeldab erinevaid ilmastikunähtusi (*vihma sajab, päike paistab, pilved taevas*);
- leiab loodusesse mittekuuluvat prahti (ja toob selle kokkulepitud kogumiskohta).

KEEL JA KÕNE

- hääldab õigesti enamikku häälikutest (erandiks võivad olla *r, s, k, õ, ü*);
- kasutab oma kõnes kõiki sõnaliike;
- kasutab kõnes värvust, suurust jt hästi tajutavaid tunnuseid tähistavaid omadussõnu;
- kasutab kõnes nimisõnu ja tegusõnu tuttavatelt tegevustelt ja objektidelt, nähtustelt;
- kasutab kõnes mõningaid üldnimetusi (*lapsed, riided*);
- mõistab ja kasutab 3-5 sõnalisi lihtlauseid;
- kasutab oma kõnes õigesti enamikku käändvorme;
- osaleb dialoogis: esitab küsimusi, vastab rohkem kui ühe lausungiga;
- loeb peast või kordab järele 1-2 realist luuletust;
- räägib endast mina vormis;
- kuulab jõukohaseid ettelõetud tekste;
- eristab kuulmise teel tuttavaid häälikuliselt sarnaseid sõnu üksteisest (*tass-kass*), osutades pildile.

Kõne

- On omandanud kõik keele baasüksused;
- Suhtleb täiskasvanuga peamiselt kõne vahendusel tegevuslik- situatiivses vormis;
- Tegutseb kontakti loomise ja säilitamise eesmärgil sihipäraselt;
- Algatab vestlust erinevate partneritega erinevatel teemadel; tajub, mida teised teavad ja mis on neile uus;
- Osaleb dialoogis;
- Reguleerib ja planeerib osaliselt oma käitumist ja tegevust iseendale suunatud kõne (egotsentrilise) vahendamisel;
- Toetub kõneledes mälule kasutades minevikuvorme;
- Jälgib lihtsaid lugusid ja eristab kogemusele tuginedes realistlikke sündmusi väljamõeldult;

MATEMAATIKA

- rühmitab antud kahesugused esemed kaheks ühesuguste esemete hulgaks ühe ühise tunnuse alusel (*kuju, värv, suurus*);
- juhendamisel paigutab esemeid teise isiku või eseme suhtes *üles-alla, ette-taha*;
- matkib täiskasvanu juhendamisel mängus öö ja päeva tähendust;
- loendab esemeid kolme piires, nimetades arve ja sõnastades tulemust;
- osutab suuremale ja väiksemale;
- juhendamisel leiab etteantud kujundi järgi erinevate geomeetriliste kujundite hulgast kõik samasugused kujundid;

KUNST

- muljub, näpistab, rullib, veeretab voolimismaterjale, surub auke, teeb pinnale jooni ja täppe;
- tõmbab iseseisvalt jämedate joonistusmaterjalidega erinevaid jälgi (*täpid, jooned*), püüdes paberil;
- meeldetuletamisel hoiab õigesti pliiatsit jt vahendeid;
- kortsutab paberit, rebib ribast tükke;
- õpetaja poolt kaetud liimiga paberile puistab kujundeid, pabereid, seemneid vms;
- annab oma tööle nimetuse ja näitab oma tulemust teistele;
- aitab töökohta ette valmistada ja hiljem koristada;

- kujutab tuttavaid asju, inimesi ja nähtusi;
- leiab juhendamise abil konkreetse värvuse: *punane, kollane, sinine, roheline* eseme teiste hulgast;
- teeb erineva karakteriga täppe ja jooni (*pikk, lühike, sirge, laineline, spiraalne, katkendlik*).

MUUSIKA

- reageerib emotsionaalselt vastavalt muusika iseloomule (*plaksutab, kõigub*);
- huvitub laululisest tegevusesest;
- püüab õpetajaga kaasa laulda, osaleb laulude esitamisel (*plaksutab või laulab kaasa*);
- mängib kaasa muusika kuulamisel, liikumisel, laulmisel *kehapillil, randmekuljustel, marakal, kõlapulkadel*;
- liigub koos õpetajaga vastavalt muusika meeleolule.

LIIKUMINE

- valib välja teiste riiete hulgast võimlemisriided;
- arvestab rühmakaaslastega aktiivses tegevuses;
- sooritab võimlemisharjutusi eri asenditest ja erinevate vahenditega;
- teeb harjutusi juhendamise järgi ühtses tempos;
- sooritab põhiliikumisi, painduvust ja kiirust arendavaid harjutusi;
- kõnnib, jookseb, hüpleb rütmiliselt muusika järgi;
- mängib matkiva sisuga 1-2 reegluga kõnni- ja jooksumänge;
- veab tühja kelku ja sõidab iseseisvalt nõlvakust alla;
- liigub suuskadel otsesuunas;
- teeb kaasa kuni 500 m rännaku ja püsib kolonnis.
- liigub ruumis vabalt;
- kõnnib kikivarvul;
- liigub käpuli;
- hüpleb koos jalgadega;
- jookseb kiirust muutes ja takistusi eirates;
- veeretab ja viskab palli kahe käega;
- lööb jalaga paigalt palli;
- astub abiga trepist üles ja alla;

TERVISEKASVATUS

Tervislik eluviis

- nimetab puhtuse jaoks vajalikke esemeid (*seep, vesi, käterätik*);
- harjab hambaid täiskasvanu abiga;
- nimetab erinevaid toiduaineid;
- nimetab erinevaid kehaosi;

Turvalisus

- selgitab, milleks on igapäevaste reeglite täitmine vajalik (*toas räägime vaikselt, jooksmine ainult selleks ettenähtud kohas*);
- nimetab esemeid, mis võivad olla ohtlikud;

LIIKLUSKASVATUS

- osutab küsimisel auto- ja kõnniteele;
- selgitab, miks autoteed peab ületama ettevaatlikult;

6.3 3- 4 AASTASED:

ÜLDOSKUSED

Mänguoskused

- oskab oma tegevusi osaliselt planeerida ja organiseerida;
- tegutseb iseseisvalt otsese juhendamiset ja autoriteetide toel;
- annab keskkonnale emotsionaalseid hinnanguid;
- järgib lihtsaid reegleid;
- osaleb ühistegevuses ja teeb koostööd teiste lastega;
- konstrueerib, osaleb rolli- ja võistlusmängudes ning loovtegevustes;

Tunnetus- ja õpioskused

- suudab tegutsedes osaliselt lähtuda püstitatud eesmärkidest, on püsivam, sihipärasem ja süsteemsem;
- keskendub tegutsedes mitmele nähtavale eristavale tunnusele, jaotab oma tähelepanu;
- klassifitseerib lihtsamate üldmõistete või mitme tunnuse järgi;
- saab aru arvumõistest;
- omandab uusi teadmisi praktiliste situatsioonide, kogetud emotsioonide ja kujutluste kaudu;
- kasutab omandatud teadmisi uues situatsioonis ja kontekstis;
- huvitub trükimärkidest, avastab, et teatud tähele vastab teatud häälik;

Sotsiaalsed oskused

- teab oma nime, sugu, vanust, märkab soolisi erinevusi;
- osaleb lühiajaliselt ühistegevuses eakaaslastega, kuid eelistab ühte mängukaaslast grupile;
- arvestab reegleid autoriteedi juhitud mängudes ja tegevustes;
- saab aru ja järgib igapäevases suhtlemises lihtsamaid seltskondliku käitumise reegleid, püüab järgida kodukorra reegleid;
- saab aru valetamisest kui taunitavast käitumisest;
- huvitub võistlusmängudest, tahab olla edukas.

Enesekohased oskused

- väljendab verbaalselt lihtsamaid emotsioone, oma soove, tahtmisi ja seisukohti, et jõuda kokkuleppele;
- püüab vahel teisi abistada ja lohutada, tal on mõningane ettekujutus teiste inimeste tunnetest ja mõtetest;
- tahab olla iseseisev, kuid tal pole sageli realistlikku ettekujutust enda suutlikkusest;
- väärtustab oma saavutusi, ta vajab oma tegevuse tunnustamist ja täiskasvanu tähelepanu;
- seab endale mõningaid eesmärke ja täidab neid;
- saab hakkama eneseteenindamisega – riietub, sööb, joob iseseisvalt, tal on kujunenud tualetiharjumused.

MINA JA KESKKOND

- ütleb küsimisel oma vanemate eesnimed;
- nimetab küsimisel erinevaid elukutseid nende tegevuse alusel (*pagar küpsetab saia*);
- enne uue tegevuse alustamist korrastab eelneva koha;
- paneb iseseisvalt oma riided ettenähtud kohta;
- selgitab, miks tuleb märjad riided kuivama panna;
- põhjendab lihtsamate lauakommete vajalikkust (noa ja kahvliga söömine);
- rakendab iseseisvalt põhilisi viisakusreegleid;
- loob lühiajalisi sõprussuhteid;
- lohutab omaalgatuslikult kaaslast;
- selgitab kuuldud muinasjutu tegelaste käitumise põhjal *hea* ja *halva* tähendust;

- kirjeldab küsimisel, mille poolest inimesed erinevad (*juuksed, kasv*);
- nimetab oma kodukoha tuntumaid asutusi (*kool, kauplus*);
- nimetab riigi nime, kus ta elab;
- nimetab Eesti rahvakalendri tähtpäevi, millel ta on osalenud (*mardi-, kadri-, vastlapäev*);
- kirjeldab, mida tuttavatest köögi- ja puuviljadest valmistada saab;
- kirjeldab, mis juhtub lehtpuude lehtedega sügisel;
- eristab okaspuid lehtpuudest;
- nimetab seene osadena kübara ja jala;
- kirjeldab erinevate loomade elupaiku ja eluviise (*rebane elab urus*);
- nimetab linnu kehaosi (*pea, nokk, tiivad*);
- kirjeldab, et suvel on soe ja talvel külm;
- selgitab küsimisel, et lumi ja jää muutuvad sulades veeks;
- kirjeldab metsa;
- selgitab ilmastiku muutuste seostest taimede, loomade ja inimestega (*lehed langevad, loomade talveuni, soe riietus*);
- selgitab öö ja päeva erinevust;
- selgitab, mida talvel lindudele toiduks panna võib;
- põhjendab, miks visatakse praht prügikasti;
- nimetab esemeid, mis on valmistatud puidust või plastmassist.

KEEL JA KÕNE

- kasutab oma kõnes tuttavaid 2-3 silbilisi sõnu õiges vältes ja silbistruktuuris;
- mõistab ja kasutab kõnes nii üld- kui ka liiginimetusi (*puud, linnud*);
- kasutab kõnes objektide osade/detailide nimetusi (*käpad, saba, rool*);
- kasutab kõnes mõningaid liitsõnu (*tutimüts*);
- kasutab kõnes lihtsamaid suhteid väljendavaid rindlauseid (*ja, ja siis, aga*);
- kasutab kõnes õigesti tegusõna lihtmineviku vorme (*sõitis*);
- räägib 2-3 lausega tegevustest ja kogemustest;
- loeb peast või kordab järele 2-3 realist luuletust või liisusalmi;
- algatab ise aktiivselt suhtlust;
- küsib täiskasvanult palju küsimusi;
- tunneb täiskasvanu häälimise või rõhutatud hääldamise abil kuulmise teel ära hääliku häälikute reas;
- tunneb ära ja nimetab üksikuid tähti;
- matkib lugemist ja kirjutamist.

Kõne

- Väljendub kõnes vabalt, selgelt ja üksikasjalikult, algatab ja lõpetab vestlust, püsib teema juures;
- Suhtleb täiskasvanuga valdavalt situatsioonivälises-tunnetuslikus vormis ja lastega tegevuslik- situatiivses vormis ühistegevuse käigus;
- Kohandab oma juttu erinevatele vestluskaaslastele;
- Planeerib egotsentrilise kõne abil oma tegevust ja lahendab probleeme;
- Saab aru mõistatustest, lihtsamatest piltlikest võrdlustest;
- Hangib keele abil uut teavet keerukamate probleemide kohta, tema kõne toetub mälule ja kontekstile;
- Suudab jaotada tähelepanu teiste kõne ja oma tegevuse vahel;
- Seostab kõne abil kujutlusi ja üldistab;

MATEMAATIKA

- rühmitab antud erinevaid esemeid ühe tunnuse alusel (*värv, suurus, kuju*);
- juhendamisel määrab enda ja esemete asukoha ruumis teiste esemete suhtes sõnadega *peal, all, sees, taga, ees*;
- nimetab ja kasutab ööpäeva osade määramisel sõnu *öö-päev*;
- moodustab uue suuruse (3-5) ühe lisamise teel ja sõnastab loendamise tulemuse;
- suudab leida ja nimetada kahest eritüübilisest esemest *suurema-väiksema, pikema-lühema*;
- leiab ümbritsevast keskkonnast etteantud kujundi abil (*ruut, ring, kolmnurk*) samakujulisi esemeid;
- koostab lihtsamat mustirida (*värvi, vormi või suuruse vaheldumine*) kujundeid kasutades.

KUNST

- voolib ümar- ja piklikke vorme, rullib ning muudab selle kuju;
- vajutab ümarvormi õhemaks, pigistab ja venitab savi;
- moodustab väikestest voolitud vormidest terviku;
- kasutab juhendamisel voolimispulka;
- tõmbab iseseisvalt horisontaalseid ja vertikaalseid triipe;
- juhendamisel tõmbab erineva kuju ja suunaga, sh kaarjaid jooni;
- joonistab ümarvormi värvilaigu suurendamise teel;
- meeldetuletamisel värvib paberi piirjoontes;
- teab, kuidas tekitada erinevaid pintslijäljendeid;
- lõikab paberist ribasid ja lihtsama kujundi mööda etteantud joont;
- katab liimiga talle näidatud pinna ja asetab sinna soovitud kujundid;
- kortsutab erineva paksusega paberit;
- voldib paberit pooleks;
- enamasti lõpetab alustatud töö;
- kujutab olendeid, esemeid tegelikkusega sarnaselt;
- nimetab põhivärvuseid ja lisaks *oranži, roosat, musta, pruuni*;
- oskab nimetada tumedamaid ja heledamaid värvitoone;
- ühendab looduslikku materjali elementaarsete võtetega;
- suunavate küsimuste abil analüüsib ja annab tööle hinnangu.

MUUSIKA

- kuulab laulu ja muusikapala;
- väljendab emotsionaalselt kuulatud muusikas tajutud kontrastseid meeleolusid liigutuste ja liikumistega;
- tunneb kuulmise järgi ära mõningaid õpitud laule;
- laulab rühmaga ühtses tempos;
- laulab peast lihtsamaid õpitud rahva- ja lastelaule;
- mängib rütmipille muusika kuulamise, liikumise ja laulmise saateks (*kõlakarp, trumm, kuljused, pandeira*);
- tantsib, kasutades eakohaseid tantsuelemente (*põlvetõstekõnd ja -jooks, ringis ning hanereas liikumine*);
- osaleb laulumängudes.

LIIKUMINE

- sooritab harjutusi sõnalise seletuse järgi;
- sooritab juhendamisel kuni neljast harjutusest koosnevat kombinatsiooni;
- liigub vastavalt rütmile;

- mängib 2-4 reeglita liikumismänge;
- pingutab ühise eesmärgi nimel;
- kasutab suusatamisel käte abi ja keppide tuge;
- algatab iseseisvalt mängu ja tegutseb iseseisvalt õuealal;
- hoiab oma kohta erinevates rivistustes: kolonnis, ringis, viirus;

TERVISEKASVATUS

Tervislik eluviis

- selgitab, miks peab ennast kammima ja pesema;
- peseb hambaid täiskasvanu (suulisel) juhendamisel;
- nimetab toiduaineid, mida tuleks süüa iga päev;
- osutab küsimisel kehal *südame, kopsude ja aju* asukohale;

Turvalisus

- järgib kokkulepituid rühmareegleid;
- selgitab, et reeglid on vajalikud ohutuse tagamiseks;
- nimetab kohti ja esemeid, mis võivad olla ohtlikud (*trepp, rõdu, aken, kuum toit, lahtine tuli, ravimid, käärid*);

LIIKLUSKASVATUS

- põhjendab helkuri kandmise vajadust;
- selgitab, miks maanteedel on ülekäigurajad ja valgusfoorid;

6.4 4-5 AASTASED

ÜLDOSKUSED

Mänguoskused

- tegutseb lühiajaliselt iseseisvalt, kuid vajab veel täiskasvanu abi tegutsemiskindluse saavutamisel ja hoidmisel;
- reguleerib oma käitumist ja emotsioone täiskasvanu abiga;
- tegutseb koos teistega, tema tegutsemismotivatsioon on olulised eakaaslased;
- eksperimenteerib, konstrueerib, katsetab ja uurib erinevaid võimalusi, kasutades nii sümboleid, kujutlusi kui konkreetseid objekte;
- osaleb erinevates mänguliikides ja loovtegevustes;

Tunnetus- ja mänguoskused

- keskendub huvipakkuvale tegevusele mõnikümmend minutit;
- oskab vaadelda, märgata detaile, olulisi tunnuseid ja seoseid;
- eristab rühmi ja oskab neid võrrelda;
- on ettekujutus numbritest ja tähtedest kui sümbolitest;
- omandab teadmisi kogemuste ja kõne kaudu, tegutseb aktiivselt ja lahendab probleeme;
- kasutab teadmiste omandamisel ja kogetu meenutamisel intuiitiivselt lihtsamaid meeldejätmise viise (mälustrateegiaid);
- kasutab omandatud teadmisi igapäevastes situatsioonides, nii uudes kui sarnases kontekstis;
- mõtleb meenutades, tema mõtlemine on nii kaemuslik-praktiline kui kaemuslik-kujundiline;

Sotsiaalsed oskused

- imiteerib täiskasvanu tegevusi ja rolle, kasutades sotsiaalset keelt ja maneere;
- eelistab soole vastavaid mängu;
- naudib gruppi kuuluvust ja eakaaslaste seltsi, on kooperatiivne ja teeb eesmärgi saavutamiseks koostööd, jagab ja vahetab;
- aktsepteerib reegleid, kogemusi ja muutusi; jälgib reeglite täitmist teiste poolt;
- oskab avalikus kohas sobivalt käituda, ta teab, mida tohib, mida mitte.

Enesekohased oskused

- suhtleb ja tegutseb enamasti iseseisvalt, orienteerub oma suutlikkuses;
- hakkab mõistma teiste inimeste tundeid ja mõtteid;
- väljendab oma emotsioone ja räägib nendest;
- on tundlik teiste hinnangute suhtes, need mõjutavad tema enesehinnangut;
- suudab kuigivõrd vastutada oma tegevuse eest;

MINA JA KESKKOND

- oskab öelda oma nime, vanuse, soo (tüdruk või poiss);
- nimetab oma lasteaia nime;
- loetleb enimtuntud elukutsete juurde kuuluvaid töövahendeid;
- põhjendab mängu- või töökoha korrastamise vajadust;
- tunneb ja järgib süües lauakombeid;
- nimetab küsimisel sõbra positiivseid omadusi;
- abistab vajadusel nõrgemat;
- teab mõistete *õige* ja *vale* tähendust;
- oskab nimetada erinevaid rahvusi oma rühmas ja kodukohas;
- teab üldtuntud viisakusreegleid;
- räägib oma vanavanematest;
- kirjeldab oma kodu (eramu, korter, talumaja); nimetab kodu asukoha: linnas (tänav, linn), maal (talukoha nimi);

- kirjeldab pereliikmete koduseid tegevusi ja nimetab oma kohustusi nende hulgas;
- teab oma riigi rahvust ning keelt, riigi tähtsamaid sümboleid;
- selgitab, millal lipud heisatakse ja hümnid laudakse;
- kirjeldab tähtpäevi peres;
- oskab kirjeldada tähtsamaid rahvakombeid (vastlad, mardipäev, kadripäev) ja nendega seotud tegevusi;
- oskab nimetada ning kirjeldada tuttavaid puid, lilli, puu- ja köögivilju;
- nimetab lilleosi (*leht, vars, õis*);
- oskab nimetada ja kirjeldada tuntumaid seeni
- oskab nimetada tuttavaid loomi, kirjeldada nende välimust ja öelda, kus nad elavad;
- nimetab tuntumaid linde (*varblane, tihane, tuvi*) ja eristab neid;
- nimetab 3-4 putukat (*liblikas, kärbes, mesilane, kiil*);
- teab putukate elupaiku: mesilane ja mesilastaru, sipelgas ja sipelgapesa;
- kirjeldab kalade iseloomulikke tunnuseid (*saba, soomused, uimed*);
- kirjeldab soojuse ja valguse vajalikkust inimeste, taimede ja loomade kasvamiseks;
- mõistab, et joogivett on vaja kokku hoida (*hambapesu, nõudepesu*);
- teab õhu vajalikkust ja kasutamist;
- nimetab tegevusi, kohti, esemeid ja aineid, mis võivad olla ohtlikud (*n: terariistad, ravimid, veekogud, lahtine tuli jne*);
- nimetab ilmastikunähtusi ja kirjeldab neid;
- iseloomustab erinevaid aastaegu 1-2 tunnusega;
- oskab hoida enda ümber puhtust looduses, kodu ümbruses;
- teab liiklusmärkide tähendusi;

KEEL JA KÕNE

- hääldab õigesti kõiki häälikuid ja 3-4 silbilisi sõnu;
- hääldab õigesti sageli kasutatavaid võõrsõnu (*banaan, diivan, taburet*);
- kasutab kõnes mõningaid vastandsõnu (*lühike-pikk*);
- kasutab kõnes aega väljendavaid nimisõnu (*hommik, päev, õhtu, öö*);
- kasutab õigesti liitsõnu ja tuletisi;
- kasutab kõnes omadussõna võrdlusastmeid (*suur-suurem-kõige suurem*);
- kirjeldab täiskasvanu abiga olupilti;
- jutustab nähtust, tehtust ja möödunud sündmustest 3-5 lausega;
- loeb peast 2-4 realisi liisusalme/luuletusi;
- kasutab rollimängus erinevat intonatsiooni ja hääle tugevust;
- tunneb iseseisvalt ära hääliku kuulmise teel häälikute reas;
- tunneb täiskasvanu abiga ära hääliku sõnas;
- kuulab ettelugemist, olles seejuures aktiivne;
- kirjutab õigesti üksikuid sõnu trükitähtedega (*oma nime*).
- Hakkab kasutama sisekõnet tegevuste planeerimisel ja reguleerimisel;
- Räägib asjadest, mis pole kohal, mis toimusid minevikus või toimuvad tulevikus, fantaseerib;
- Saab aru lihtsamate mõistete kuuluvusest, alluvusest ja üldistusastmest, oskab võrrelda;
- Lahendab keele abil ülesandeid, probleeme ja jõuab kokkuleppele;

MATEMAATIKA

- Rühmitab esemeid, olendeid kahe erineva tunnuse alusel (*rühma lapsed on poisid ja tüdrukud*);
- määrab enda asukohta teiste laste ja asjade suhtes (*seisan Mari taga, olen laua ees*);

- teab ööpäeva osi (*hommik, lõuna, õhtu*) ja toob abistavate küsimuste põhjal näiteid oma tegevustest päeva eri aegadel;
- nimetab kõik aastaajad ning kirjeldab nende tunnuseid kodukohas ja laste tegevusi eri aastaegadel;
- määrab *vasakut* ja *paremat* poolt;
- tutvub arvudega 10ni;
- võrdleb esemete hulki paaridesse seades ning otsustab, mida on *rohkem, vähem, võrdselt (ühepalju)*;
- järjestab 3 eset *suuruse, pikkuse, laiuse ja kõrguse* järgi;
- järjestab esemeid kõrguse järgi (*kõrgem-madalam*);
- näeb ja oskab kirjeldada ruudu ja risküliku sarnasusi ja erinevusi ning leida sarnaseid kujundeid ümbritsevast.

KUNST

- veeretab ja rullib iseseisvalt erinevaid voolimismaterjale (*pabermass, vaha*);
- loob erinevate voolimisvõtete (*rullimine, veeretamine, vajutamine*) abil algvormid;
- juhendamisel ühendab lihtsaid voolitud detaile omavahel;
- kujundite värvimisel ületab minimaalselt piirjoont;
- kasutab iseseisvalt pliiatsiteritajat;
- tõmbab ühtlase joone lihtsa kujuga šablooni või joonlaua järgi;
- juhendamisel katab värviga algul suurema kujundi, millele lisab detailid;
- teeb pintslivajutusega ja –tõmmetega objektidele väikeseid detaile (*silmad*) või rütme;
- suunamisel loob maalile tausta;
- juhendamisel rebib paberist ribasid ja lihtsaid kujundeid;
- juhendamisel lõikab kääridega suuri sirgete piirjoontega ja vormilt lihtsaid kujundeid;
- voldib paberi pooleks ja neljaks;
- lükib paelale, lõngale auguga esemeid;
- jäljendab ettenäidatud võtteid, rakendab neid ka iseseisvalt ja loovalt;
- kasutab maalimisel ja joonistamisel mitut värvi;
- nimetab värvuseid: *punane, kollane, roheline, roosa, valge, must, pruun*;
- koostab lihtsatest elementidest (kuni 2) mustriribasid;
- jutustab suunamise abil, mida on kujutanud oma töödel, loetleb, milliseid materjale on kasutanud.

MUUSIKA

- kuulab huviga laulu ja muusikapala;
- järgib pillimängu tempot ja rütmi kehalise liikumisega;
- tunneb ära õpitud laulu meloodia ja sõnad;
- laulab väljahingamisel loomuliku häälega;
- esitab laule rühmaga ühtses tempos;
- laulab peast teistega koos mõningaid rahva- ja lastelaule;
- mängib ja tunneb kuulamisel ära õpitud rütmipille (*kõlakarp, trumm, kuljused, tamburiin, kõlatoru, võrutrumm, kastanjett*);
- muudab liikumist vastavalt muusikaosade ja muusikaliste väljendusvahendite vaheldumisele (*tempo, dünaamika, register*);
- liigub hanereas, ringis, üksi ja paaris;
- esitab õpitud tantsuelemente.

LIIKUMINE

- nimetab erinevaid spordialasid ja –võistlusi;
- kasutab erinevaid vahendeid ohutult;
- sooritab vahenditega harjutusi (*pall, hüüpsid*) eakohaselt tehniliselt õigesti;
- sooritab staatilist tasakaalu, painduvust ja osavust arendavaid harjutusi;
- sooritab harjutusi väikevahenditega;
- liigub vastavalt muusika tempo kiirenemisele ja aeglustumisele;
- liigub iseseisvalt ja vabalt muusika järgi;
- mängib kollektiivseid võistlusi;
- osaleb jõukohastes teatevõistlustes;
- tunnustab enda ja teiste edu;
- veab üksi, kahekesi, kolmekesi kelgul kaaslast;
- kelgutab mäest alla, täites ülesandeid (*esemete haaramine*);
- suusatamisel kasutab libisemist;
- sooritab rännakuid ja orienteerub koos õpetajaga.

TERVISEKASVATUS

Tervislik eluviis

- nimetab tegevusi, mis on tervisele kasulikud (*tervislik toitumine, kehaline aktiivsus, piisav uni ja puhkus, mäng, hea tuju, meeldivad suhted*);
- nimetab hammaste tervise jaoks vajalikke tegevusi (*hammaste pesemine, tervislik toitumine, hambaarsti juures käimine*);
- selgitab, miks enne ja pärast WC-s käimist peab pesema käsi;
- nimetab toiduainete rühmad (*teraviljatooted, puu- ja köögiviljad, piimatooted, liha-kalamuna, toidurasvad*);
- selgitab, milleks on vajalikud *silmad, kõrvad, nina*;
- nimetab oma emotsioone (*rõõm, kurbus*);

Turvalisus

- kirjeldab, millised reeglid kehtivad tema kodus;
- selgitab, et õnnetuse korral tuleb pöörduda täiskasvanu poole;
- selgitab, miks ei tohi võõrastega kaasa minna.

LIIKLUSKASVATUS

- selgitab, kuidas ületada sõiduteed reguleeritud ja reguleerimata ülekäigurajal;
- ületab iseseisvalt ohutult sõidutee;
- põhjendab, miks rattaga, rulaga, rulluiskeudega sõites peab kandma kiivrit;
- selgitab, et autos tagaistmel sõites tuleb kinnitada turvavöö;

6.5 5-6 AASTASED

ÜLDOSKUSED

Mänguoskused

- oskab mängus probleeme lahendada;
- oskab mängida võistlusi, tunneb rõõmu võidust ja suudab taluda kaotust;
- oskab mängida koos teiste lastega ühismänge, mis nõuavad rühmas otsustamist, endale rollide võtmist, ausat mängu;
- oskab teist last mängus kiita, toetada või aidata;
- oskab välja mõelda ja etendada mõnda lugu;
- oskab kasutada erinevate mängude vahendeid uue mängu loomiseks;

- oskab vestluses oma järjekorda oodata;
- oskab nimetada ja järgib püsivald kõiki rühma reegleid.

Tunnetus- ja õpioskused

- saab aru asjadevahelistest suhetest, omadustest, ajalis-ruumilisest järjestusest;
- suudab keskenduda tegevusele vähemalt 20-30 minutiks;
- kasutab uute teadmiste omandamisel meeldejätmise strateegiaid juhuslikult, kuid teadvustab kordamise vajadust;
- kasutab teadmisi igapäevastes situatsioonides nii uudes kui sarnases kontekstis;
- osaleb aktiivselt käelistes ja loovtegevustes;
- järgib ühistevõttes reegleid ja suudab neid selgitada.

Sotsiaalsed oskused

- eelistab omasoolisi mängukaaslasi, on kujunenud esimesed sõprussuhted;
- suudab lühikest aega ilma täiskasvanu kontrollita grupis mängida, teha koostööd omal viisil;
- järgib mängudes ja tegevustes reegleid, eriti nende täitmist teiste poolt, oskab reegleid selgitada teistele;
- järgib sotsiaalseid rutiine.

Enesekohased oskused

- tajub ja mõistab teiste inimeste emotsioone ja seisukohti, arvestab neid käitumises ja vestluses;
- püstib endale eesmärgid ja üritab neid ellu viia;
- toetub oma tegevustes tunnustusele, tähelepanule ja emotsionaalsele toetusele;

MINA JA KESKKOND

- ütleb küsimisel oma koduse aadressi;
- selgitab vestlustes enimtuntud ametite (*arst, tuletõrjuja, politsei, õpetaja*) vajalikkust;
- paneb märjad riided ise kuivama;
- korrastab oma isiklike esemete hoiukohta;
- põhjendab viisakusreeglite järgmise vajadust;
- põhjendab, miks on hea omada sõpra/sõpru;
- loob püsivaid sõprussuhteid;
- väljendab oma käitumisega, et inimeste huvid ja arvamused võivad erineda;
- selgitab erinevate abivahendite vajadust (*prillid, ratastool, kaldteed*);
- kirjeldab oma kodukohta (*pere, kodu, loomad, naabrid*);
- kirjeldab, mida on koduvalla/linna lipul kujutatud;
- nimetab Eesti rahvuslinnu ja -lille;
- nimetab 2-3 erinevat rahvust ja keelt;
- kirjeldab tuntumate rahvakalendri tähtpäevadega seotud kombeid;
- nimetab Eesti rahvustoite, mida ta on ise söönud (*kama, hapukapsad, verivorst*);
- loetleb puu osi (*tüvi, võra, oksad*);
- nimetab 3-4 leht- ja viljapuud;
- nimetab erinevate loomade seast need, kes elavad Eestis;
- põhjendab, miks mõned linnud lendavad soojale maale;
- nimetab tuntumaid paigalinde (*varblane, tuvi, tihane*) ja rändlinde (*pääsuke, kuldnokk*);
- nimetab erinevaid veekogusid (*jõgi, järv, meri*);
- põhjendab, miks on õhk inimestele, taimedele ja loomadele vajalik;
- kirjeldab kivide, mulla ja liiva kasutamise võimalusi;
- kirjeldab sood ja raba;
- nimetab aastaaegu ja kirjeldab nende olulisi tunnuseid;
- kirjeldab, kuidas saab inimene lindude ja loomade eest hoolitseda erinevatel aastaaegadel;

- selgitab, kuidas loodusvarasid säästlikult kasutada;
- põhjendab, miks prügi sorteeritakse;
- selgitab, kuidas mõned inimeste loodud esemed mõjuvad loodusele halvasti (*autode heitgaasid, põlev plastmass*).

KEEL JA KÕNE

- kasutab kõnes õigesti aega väljendavaid mäarsõnu (*eile, täna, homme*);
- kasutab kõnes mõningaid sünonüüme (*jookseb, lippab, sibab*);
- mõistab samatüveliste sõnade tähenduste erinevusi (*joonistaja, joonistus*);
- nimetab ühe kategooria piires vähemalt kaks sõna (*lilled – tulp, roos*);
- märkab grammatikavigu täiskasvanu kõnes (*lugeb - loeb*);
- annab kuulnud teksti edasi suunavate küsimuste abil seotud lausungitega;
- kirjeldab kuulnud teksti sündmuste järgnevust ja põhjusi ning tegelaste käitumist;
- kasutab ja mõistab suhtlemisel nalja, narritamist;
- häälib täiskasvanu abiga 1-2 silbilisi sõnu;
- määrab hääliku asukoha häälikuühendite sõnas;
- kordab täiskasvanu eeskujul eri vältes kahest sõnast koosnevaid ridu (*koli-kolli, koli-kooli*);
- tunneb mõnda tähte;

Kõne

- Suhtleb täiskasvanuga kõne vahendusel osaliselt situatsioonivälises-isikulises suhtlusvormis, teiste lastega aga endiselt tegevuslik- situatiivses vormis;
- Dialoog on suunatud rohkem iseendale;
- Kasutab sidusat kontekstikõnet;
- Selgitab teistele reegleid;
- Kasutab sisekõnet kujutluste loomisel ja tegevuste planeerimisel;
- Kasutab kõnet informeerimisel, tunnetustegevuses ja uute teadmiste omandamisel;

MATEMAATIKA

- otsustab ja põhjendab esemete kuuluvust või mittekuuluvust hulka erinevate tunnuste (*suurus, kuju, värv, otstarve*) alusel;
- kirjeldab asukohta teise inimese või eseme suhtes - *kõrval, ääres*;
- nimetab õiges järjekorras kõik nädalapäevad ja toob küsimuste abil näiteid oma tegevuste kohta, kasutades mõisteid – *eile, täna, homme*;
- võtab vastavalt esitatud arvule (kuni viis) õige koguse esemeid;
- moodustab uue hulga (10 piires) esemete lisamise või äravõtmise teel;
- nimetab etteantud arvude hulgast, milline arv on antud arvule eelnev või järgnev;
- nimetab, milline ese on *lühem-pikem-ühepikkune (laiem-kitsam-ühelaiune, suurem-väiksem-ühesuurune, paksem-peenem-ühepaksune, madalam-kõrgem-ühekõrgune)*;
- mõõdab esemete *pikkust, laiust, kõrgust ja kaugust* kokkulepitud vahendite pikkuse abil (*nöör, pulk, samm*);
- moodustab erinevaid vahendeid kasutades (*pulgad, kõrred, paelad*) etteantud kujundiga samasuguse kujundi;
- koostab kujunditest näidise järgi ja näidiseta pilte.

KUNST

- kasutab voolimispulka vormide õõnestamisel, iseseisvalt mustri tegemisel;
- voolib juhendamisel ühest savitükist venitades ja pigistades;
- ühendab erinevaid vorme iseseisvalt voolides;
- juhendamisel silub ühenduskohad;

- värvib enamasti kontuuri ületamata;
- juhendamisel hele-tumestab värve ja segab omavahel põhivärve;
- pintsliga liigub paberil vabalt ja kasutab kahte erineva jämedusega pintslit;
- lõikab iseseisvalt paberist geomeetrilisi kujundeid;
- rebib lihtsamaid kujundeid;
- enamasti teeb töö lõpuni või pakub ise võimaluse lõpetada töö hiljem;
- kasutab omandatud tehnilisi oskusi vabas kunstitegevuses;
- kajastab piltides ühiskonna- ja peresuhete teemasid;
- paigutab esemeid suurusuhetest lähtuvalt;
- kujutab juhendamisel inimest liikumises;
- kujundab lihtsa mustri väikestest detailidest, märkab selle rütmi ja suudab jätkata mustri moodustamist;
- kirjeldab ja kasutab lihtsamaid eesti rahvusmotiive - *triibud, lillornament*.

MUUSIKA

- tunneb ära lihtsamaid žanre (*marss, laul, tants*);
- laulab ilmekalt, lähtudes laulu ja teksti karakterist;
- laulab peast õpitud rahva- ja lastelaule;
- mängib rütmi- ja meloodiapillidel (*puu agoogo, taldrik, kõlaplaadid*);
- osaleb lastepilli ansambli mängus;
- liigub ja tantsib sünkroonis teistega (*hüpaksamm, otsegalopp*);
- muudab liikumissuunda vastavalt muusika dünaamikale ja tempole.
- kasutab lihtsaid tantsusamme üksi ja rühmas tantsides;

LIIKUMINE

- osaleb lasteaia spordipäevadel;
- talub kaotust võistlusmängudes;
- valitseb oma liigutusi ja kehahoidu harjutuste sooritamisel;
- säilitab dünaamilistes harjutustes tasakaalu;
- ronib varbseinal vahelduva sammuga lisaülesandeid täites;
- käsitseb mängu- ja spordivahendeid loovmängudes;
- suusatab vahelduva libiseva sammuga;
- käsitseb suusavarustust õpetaja abiga;
- kohandab oma liigutusi etteantud rütmiga;
- kasutab lihtsaid tantsusamme üksi ja rühmas tantsides;
- sõidab tõuke- ja kahe rattalise rattaga.

TERVISEKASVATUS

Tervislik eluviis

- selgitab, kuidas hoida enda ja teiste tervist;
- selgitab, et suitsetamine (sh passiivne suitsetamine) ja alkoholi tarvitamine kahjustavad tervist;
- selgitab, miks igal lapsel on isiklikud hügieenitarbed (*kamm, hambahari, käterätik*);
- selgitab, miks tekivad hambaaugud;
- põhjendab, miks piimahambad ära tulevad;
- selgitab taldrikureegli põhimõtet (*pool taldrikust köögivilju, veerand teravilju (kartul, riis võimakaron) ja veerand liha või kala*);
- selgitab, kust pärinevad igapäevased toiduained (*kohupiima valmistatakse piimast, leiba teraviljast*);

- valmistab koos täiskasvanuga lihtsamaid toite;
- nimetab erinevaid meelelundeid (*kuulmis- ja tasakaaluelund, nägemis-, haistmis- ning maitsmiselund*);
- märkab ja mõistab enda ja teiste (ka pildil, fotol) emotsioone (*hirm, kurbus, üllatus, viha, rõõm*);
- kuulab lühiajaliselt kaaslast;

Turvalisus

- kasutab terariistu ohutult;
- mõtleb koos õpetajaga välja ühised rühmareeglid;
- nimetab Hädabi numbri 112 ja simuleerib selle kasutamist;

LIIKLUSKASVATUS

- kirjeldab jalakäija ja jalgratturi ohutu liiklemise põhimõtteid;

6.6 6-7 AASTASED

ÜLDOSKUSED

Mänguoskused

- tunneb mängust rõõmu ning on suuteline mängule keskendumata;
- rakendab mängudes loovalt oma kogemusi, teadmisi ja muljeid ümbritsevast maailmast;
- algatab erinevaid mängu ja arendab mängu sisu;
- täidab mängudes erinevaid rolle;
- järgib mängureegleid ning oskab tuttavate mängude reegleid teistele selgitada;
- suudab mängu käigus probleeme lahendada ja jõuda mängukaaslastega kokkuleppele;
- tunneb rõõmu võidust ja suudab taluda kaotust võistlusmängus;
- kasutab mängudes loovalt erinevaid vahendeid.

Tunnetus- ja õpioskused

- saab aru lihtsamatest seostest (*hulk, põhjus, tagajärg*), tajub esemeid, sündmusi ja nähtusi tervikuna;
- mõtleb nii kaemuslik-kujundlikult kui ka verbaalselt, saab kuuldust aru, reageerib sellele vastavalt ning kasutab arutlevat dialoogi;
- tegutseb sihipäraselt, on suuteline keskendumata kuni pool tundi;
- kavandab ja korraldab oma igapäevategevusi ja viib alustatud tegevused lõpuni;
- tegutseb uudses olukorras täiskasvanu juhiste järgi;
- suhtub õppimisse positiivselt – tahab õppida, uurida, esitada küsimusi, avastada ja katsetada;
- rühmitab esemeid ja nähtusi erinevate tunnuste alusel;
- kasutab materjali meeldejätmiseks kordamist;
- teab ja kasutab tähti ja numbreid kui sümboleid, teeb lihtsamaid matemaatilisi tehteid;
- tunneb enamikku tähti ning veerib lühikesi sõnu, kirjutab etteütlemise järgi lihtsamaid 1-2 silbilisi sõnu;

Sotsiaalsed oskused

- püüab mõista teiste inimeste tundeid ning arvestada neid oma käitumises ja vestluses;
- tahab ja julgeb suhelda – huvitub suhetest ja tunneb huvi teiste vastu;
- hoolib teistest inimestest, osutab abi ja küsib seda vajadusel ka ise;
- osaleb rühma reeglite kujundamisel;
- oskab teistega arvestada ja teha koostööd;
- loob sõprussuhteid;
- saab aru oma-võõras-ühine tähendusest;

- teeb vahet hea ja halva käitumise vahel;
- mõistab, et inimesed võivad olla erinevad;
- järgib kokkulepituid reegleid ja üldtunnustatud käitumisnorme;
- selgitab oma seisukohti;

Enesekohased oskused

- suudab oma emotsioone kirjeldada ning tugevaid emotsioone (*rõõm, viha*) sobival viisil väljendada;
- kirjeldab enda häid omadusi ja oskusi;
- oskab erinevates olukordades sobivalt käituda ning muudab oma käitumist vastavalt tagasisidele;
- algatab mängu ja tegevusi;
- tegutseb iseseisvalt ja vastutab oma käitumise eest;
- teab, mis võib olla tervisele kasulik või kahjulik ning kuidas ohutult käituda;
- saab hakkama eneseteenindamisega ja tal on kujunenud esmased tööharjumused;
- kasutab erinevaid vahendeid heaperemehelikult ning tegevuse lõppedes koristab enda järelt;

MINA JA KESKKOND

- tutvustab ja kirjeldab iseennast, enda omadusi, huvisid jms;
- kirjeldab oma kodu, perekonda ja peretraditsioone;
- ütleb küsimisel oma pere kontakttelefoni;
- nimetab ja kirjeldab erinevaid ameteid;
- selgitab raha otstarvet;
- viib ettevõetud tööd lõpule;
- nimetab Eesti riiklikke sümboleid ja rahvatraditsioone;
- oskab nimetada teisi rahvusi ja keeli;
- mõistab, et inimesed on erinevad ning neil on erinevad vajadused;
- kontrollib oma käitumist vastavalt üldlevinud viisakusreeglitele ja korrigeerib seda vajadusel;
- selgitab, mida tähendab sõprus;
- selgitab, et esivanemad ennustasid ilma looduse ning rahvakalendri tähtpäevade järgi;
- ütleb, mis aastaajal valmivad viljad;
- nimetab 4-5 sorti lilli;
- nimetab leht- ja okaspuude vilju;
- nimetab enim tuntud põhja- ja lõunamaa loomi;
- selgitab, miks mõnda looma nimetatakse kiskjaks;
- nimetab 2-3 liiki kalu;
- nimetab erinevaid veekogusid;
- nimetab erinevaid elukooslusi (*mets, soo, raba, niit*);
- kirjeldab ilma;
- kirjeldab kodukoha loodust, tuntumaid taimi, seeni ja loomi;
- kirjeldab loodust ja inimeste tegevusi erinevates ajatsüklites: *ööpäev, nädal, aastaring*;
- selgitab, miks on *valgus, temperatuur, vesi, muld ning õhk* taimedele, loomadele ja inimestele tähtsad;
- selgitab ilmastikunähtuste sõltuvust *aastaaegadest, öö ja päeva vaheldumisest*;
- suhtub ümbritsevasse keskkonda hoolivalt ning käitub seda säästvalt;
- põhjendab, miks on vaja looduse eest hoolitseda;
- kirjeldab, millised on inimtegevuse positiivsed ja negatiivsed mõjud loodusele;
- selgitab, et looduse säästmiseks saab paljusid inimeste valmistatud esemeid taaskasutada (*plastpudel, papp*);

KEEL JA KÕNE

- tuleb toime nii eakaaslaste kui ka täiskasvanuga suhtlemisel; arvestab kaassuhtleja ja suhtlemise paigaga;
- saab aru kuuldu sisust ja suudab sellele sobivalt reageerida;
- suudab oma mõtteid suulises kõnes edasi anda;
- jutustab pildi, kuuldu teksti või oma kogemuse alusel, annab edasi põhisisu ja olulised detailid, vahendab ka oma tundeid;
- kasutab kõnes aktiivselt liitlauseid;
- kasutab kõnes kõiki käände- ja pöördvorme ainsuses ka mitmuses;
- valdab suhtlemiseks piisavalt sõnavara ja suudab vajadusel ise sõnu moodustada;
- teab peast emakeelseid luuletusi ja laule;
- hääldab oma kõnes ja etteõeldud sõnade kordamisel õigesti kõiki emakeele häälikuid;
- tunneb tähti ja veerib kokku 1-2 silbilisi sõnu;
- tunneb kirjpildis ära mõned sõnad;
- kirjutab joonistähedega 1-2 silbilisi sõnu õigesti järjestatud ühekordsete tähtedega.

Kõne

- Suhtleb täiskasvanuga kõne vahendusel, kasutades valdavalt situatsioonivälist- isikulist suhtlemisvormi;
- Kasutab arutlevat dialoogi omavahelises suhtlemises eakaaslastega;
- Huvitub sotsiaalsetest suhetest, räägib enam iseendast ja tunneb huvi teiste vastu;
- Arutleb eetiliste probleemide üle;
- Kasutab uute teadmiste omandamisel ja kinnistamisel valdavalt keelevahendeid;
- Kasutab keelt oma käitumise reguleerimiseks nii aktiveerivas kui pidurdavas vormis.

MATEMAATIKA

- oskab öelda kellaaega täistundides;
- teeb 12 piires loendamise teel kindlaks esemete arvu;
- teab arvude 1-12 järjestust;
- tunneb numbrimärke ja oskab neid kirjutada;
- liidab ja lahutab 5 piires;
- tunneb märke +, -, =
- nimetab nädalapäevi, kuid, aastaaegu, teab oma sünnikuud ja -päeva;
- mõõdab esemete pikkust kokkulepitud mõõduühikuga (*samm, pulk, nöör* vms);
- eristab enamkasutavaid raha- ning mõõtühikuid (*kroon, sent, meeter, liiter, kilogramm*) ja teab, kuidas ning kus neid ühikuid kasutatakse;
- leiab erinevate kujundite hulgast *ringi, kolmnurga, ristküliku, ruudu ning kera ja kuubi*, kirjeldab neid kujundeid;
- määrab esemete hulga ühiseid tunnuseid ja jaotab esemeid kahe erineva tunnuse järgi;
- võrdleb hulki, kasutades mõisteid *rohkem, vähem, võrdselt*;
- koostab kahe esemete hulga järgi matemaatilisi jutukehi;
- järjestab esemeid asendi ning nähtusi ja tegevusi ajatunnuse järgi;
- kirjeldab enda asukohta ümbritsevate esemete suhtes, orienteerub ruumis, õuealal, paberil.

KUNST

- voolib lihtsaid õõnesvorme kerakujulisest savitükist;
- juhendamisel silub detailide pinda ja ühenduskohti;
- joonistab kontuuriga kujutatavad objektid;
- segab värve segamiselalusel ja töö peal;
- iseseisvalt rebib, lõikab, kortsutab, rullib ja voldib paberit;

- lõikab kääridega lihtsaid kumerate piirjoontega kujundeid;
- punub sirgetest ribadest lihtsa pinna (järjehoidja);
- juhendamisel punub palmikut;
- hoiab oma töökoha korras;
- leiab ümbritseva vaatlemisel erinevaid detaile, objekte ja nendevahelisi seoseid ning kujutab ümbritsevat vabalt valitud viisil;
- väljendab joonistades, maalides, voolides ja meisterdades meeleolusid ja fantaasiaid;
- kasutab kunstitöö loomiseks erinevaid vahendeid;
- kujutab inimesi neile iseloomulike tunnuste kaudu;
- keskendub alustatud tegevusel ja loob oma kunstitöö;
- loob esemeid erinevaid tehnikaid ja materjale kasutades ning räägib nende otstarbest;
- koostab ise või valib tööst lähtuvalt sobivad motiivid või vahendid eseme kaunistamiseks;
- kirjeldab kunstiteoseid, nende värve ja meeleolu.

MUUSIKA

- laulab ilmekalt loomuliku häälega ja vaba hingamisega;
- laulab eakohaseid rahva- ja lastealaule nii rühmas/ansamblis kui ka üksi;
- suudab laulu või muusikapala tähelepanelikult kuulata ning kuulatud muusikat iseloomustada;
- eristab kuulmise järgi laulu ja pillimängu;
- eristab tämbri ja kõla järgi õpitud pille;
- mängib lastepillidel ja oskab mängida ka pilliansamblis (*puu agoogo, metall agoogo, kõlataldrik, kõlaplaadid, griiro, plaatpillid, traingel, kabasa*);
- mängib eakohastel rütmi- ja meloodiapillidel õpitud lauludele ja instrumentaalpaladele lihtsaid kaasmänge;
- liigub vastavalt muusika meeleolule;
- väljendab ennast loovalt muusikali-rütmilise liikumise kaudu (*kül- ja otsegalopp, hüpakamm*).

LIKUMINE

- keskendub sihipäraseks kehaliseks tegevuseks;
- peab liikumisel ja mängimisel kinni üldistest ohutusreeglitest, valides sobivad paigad ja vahendid;
- sooritab põhiliikumisi pingevabalt, nii et liigutused on koordineeritud, rütmilised;
- sooritab painduvust, kiirust vastupidavust ja jõudu arendavaid harjutusi;
- säilitab tasakaalu paigal olles ja liikumisel;
- kasutab harjutuste sooritamisel mõlemat kätt, täpsust nõudvas tegevuses kasutab domineerivat kätt;
- matkib täiskasvanut harjutuste sooritamisel;
- sooritab üheaegselt kaaslasega rütmiliikumisi;
- liigub vastavalt enda tekitatud rütmile ühtlase ja vahelduva tempoga;
- kasutab liikumisel erinevaid vahendeid (lindid, rätikud, rõngad, suusad, kelgud jne);
- organiseerib ise liikumismänge;
- võistleb kombineeritud teatevõitluses (takistusriba) ja maastikumängudes;
- mängib sportlike elementidega mängu (korv-, rahvaste-, jalgpall);
- peab kinni kokkulepitud mängureeglitest;
- nimetab erinevaid spordialasid ja Eesti tuntumaid sportlasi;
- sõidab kelguga nõlvakust alla põhiasendis;
- suusatab koordineeritud liikumisega;
- väljendab liikumise kaudu emotsioone;

- tegutseb iseseisvalt koduümbruse mängu- ja spordiväljakul;
- mängib lihtsamaid maastikumänge.

TERVISEKASVATUS

Tervislik eluviis

- oskab eristada igapäevaelus tervisele kasulikku ja kahjulikku;
- kirjeldab, kuidas ümbritsev keskkond ja inimeste käitumine võib mõjutada tervist;
- selgitab, mida tähendab terve olemine;
- järgib isikliku hügieeni nõudeid, sealhulgas hammaste hoidmist ja hooldamist;
- peseb hambaid iseseisvalt ja õigesti;
- selgitab, milliseid toiduaineid on vaja igapäevaselt süüa rohkem ja milliseid vähem;
- selgitab, milline on *südame, aju, kopsude* kõige olulisem ülesanne;
- arvestab eakaaslaste ja täiskasvanute tunnetega;
- kirjeldab oma tundeid;
- tuleb toime tugevate emotsioonidega;
- kirjeldab enda positiivseid omadusi;
- põhjendab oma seisukohti;
- lahendab konflikte sõnaliselt;
- kirjeldab, kuidas ennast kaitsta negatiivsetes olukordades, mis võivad kahjustada tervist või olla eluohtlikud (*tubaka, alkoholi, narkootikumide pakkumine, vägivald, väärkohtlemine*);

Turvalisus

- järgib kokkulepitud ja üldtuntud reegleid (*liikluses*);
- selgitab, kuidas tegutseda, kui on eksinud linnas/maal või metsas;
- kirjeldab lihtsamaid esmaabi võtteid;
- nimetab küsimisel, kelle poole abi vajades pöörduda (*tuletõrje, arst, politsei*);
- mõistab ning märkab enda ja teiste tegevuse mõju ja tagajärgi keskkonnale;
- kirjeldab võimalikke ohte kodus, veekogul, liikluses jm;
- julgeb keelduda (ühis)tegevusest, kui osalemine on ennast ja teisi kahjustav või ohtlik;

LIIKLUSKASVATUS

- teab, kuidas jalakäijana ohutult liigelda ning jalgrattaga lasteaia õuealal sõita;
- järgib liikluseeskirju tuttavas keskkonnas;
- liikluses pöördub abi vajades täiskasvanute poole;
- kirjeldab, kuidas kasutada turvavarustust (*kiiver, põlve- ja randmekaitsmed*) jalg-, tõukerattaga ja rulluisukudega sõites.

7. LAPSE ARENGU ANALÜÜSIMISE JA HINDAMISE PÕHIMÕTTED NING KORRALDUS

Lapse arengu analüüsimine ja hindamine on oluline:

- lapse individuaalsuse mõistmiseks;
- erivajaduste väljaselgitamiseks;
- positiivse enesehinnangu ja arengu toetamiseks;
- õppe- ja kasvatustegevuse kavandamiseks koostöös lapsevanemaga.

Lapse arengu hindamisel kasutatakse järgmisi **meetodeid**:

- vaatlus;
- intervjuu;

laste tööde analüüs;
koolivalmidustest.

Rühmaõpetaja tutvustab lapsevanemale lapse arengu hindamise põhimõtteid ja korraldust. Lapse arengu hindamise aluseks on eeldatavad üldoskused ning õppe- ja kasvatusvaldkondade tulemused. Lapse arengu eeldatavaid tulemusi ei käsitleta kohustuslikena, vaid on üldtunnustatud näitajad, mis aitavad kavandada lapse arenguks vajalikke tegevusi.

Lasteaia lõpetamisel väljastatakse lapsevanemale lähtudes koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast koolivalmiduskaart (lisa 1) tuues välja lapse tugevused ja arendamist vajavad küljed.

Laste arengu jälgimine aitab:

- näha iga lapse individuaalsust ning oma töös sellega arvestada;
- vältida lastele liiga kergete või raskete ülesannete andmist;
- ennetada võimalike õpiraskuste teket;
- õigeaegselt märgata lapse üld- või eriaandekust;
- suunata erivajadustega last õigeaegselt spetsiaalsetele uuringutele;
- välja töötada tegevusplaani, milles on arvestatud laste individuaalsete vajadustega
- lastega tegelejäl analüüsida oma töö tulemuslikkust ja vajadusel muuta oma töömeetodeid.

Lapse arengut kirjeldatakse lapsest lähtuvalt, väärtustades saavutatut ning tunnustades lapse toimetulekut, arenemist, positiivseid hoiakuid ja huvi. Lapsi jälgitakse nii igapäevatoimingutes, vabamängus kui ka õpetaja suunatud tegevustes.

Lapse arengut analüüsitakse arengutabelis, mis hõlmab eri valdkondade eeldatavaid tulemusi. Arengumuutuse ülestähendamise järel tuleks teha kokkuvõtte, kus tuuakse välja lapse tugevad küljed ja arendamist vajavad küljed. Edaspidiste tegevuste planeerimine on lapse arengu seisukohalt väga oluline. **Lapse arengu tabelid täidavad lapsega tegelevad õpetajad detsembris ja aprillis.**

Igale lapsele koostatakse rühmaõpetajate poolt arengumapp, mis sisaldab:

- lühivaatlus (5 minutit) laste tegevustest rühmas
- lapse õppe- ja kunstitööd (koos analüüsiga)
- logopeedilt saadav tagasiside
- lapsevanemaga kooskõlastatud ja allkirjastatud arenguvestluse kokkuvõtteid aastate lõikes
- lapse arengutabel

Kevadel viib rühmaõpetaja lapse arengu hindamiseks ja toetamiseks lapsevanemaga läbi arenguvestluse, mis:

1. annab tagasisidet lapse arengust ja õpitulemustest;
2. selgitab lapsevanema ootused lapse arengu suhtes.

Arenguvestlus on vestlus koostööpartnerite vahel, et täiendada vastastikku informeeritust lapsest. Vajalik on sundimatu õhkkond ja kui osalevad mõlemad lapsevanemad. Arenguvestlus toimub eelnevalt kooskõlastatud ajal, on kirjalikult fikseeritud ja vestlusel osalevad lapsevanem(ad) ning rühma õpetajad.

8. ERIVAJADUSTEGA LAPSE ARENGU TOETAMISE PÕHIMÕTTED JA KORRALDUS

Erivajadusega laps on laps, kelle võimetest, terviseseisundist, keelelisest ja kultuurilisest taustast ning isiksuseomadustest tingitud arenguvajaduste toetamiseks on vaja teha muudatusi või kohandusi lapse kasvukeskkonnas (mängu- ja õppevahendid, ruumid, õppe- ja kasvatusmeetodid jm) või rühma

tegevuskavas. Kui erivajadused ilmnevad enne kooliiga, siis nimetatakse neid **arengulisteks erivajadusteks**, koolieas aga **hariduslikeks erivajadusteks**.

Erivajadusega laps on:

1. õpiraskustega laps;
2. emotsionaal- ja käitumiseraskustega laps;
  - sotsiaalne desorienteeritus
  - negatiivne eneseesitlus
  - perekondlik isolatsioon
  - krooniline edasijõudmatus
  - tegevustest eemaldumine
  - verbalism
3. kohanemiseraskustega laps;
4. allergiline laps;
5. andekas laps;

Erivajadustega lapse, sealhulgas andeka lapse arengu toetamine lasteaias on meeskonnatöö, mille toimimise eest vastutab lasteasutuse direktor.

Vajadusel koostavad rühma õpetajad koostöös logopeedi/eripedagoogi, tervishoiutöötaja jt spetsialistidega (perearst, sotsiaaltöötaja, psühholoog) ning lapsevanemaga lapsele **individuaalse arenduskava (IAK)**. See on dokument, mis määrab kindlaks arengulisi erivajadusi arvestava õpetuse individuaalsed eesmärgid ja sisu, ajalise kestuse, õppematerjali kohandamise ja hindamise. IAK koostatakse lapsele kindlaks ajavahemikuks neis arenguvaldkondades, milles tema arengutase erineb eeldatavast eakohasest tasemest, so eakaaslaste keskmisest tasemest. Olenevalt erivajadustest esitab IAK lapse arengule rühma õppekavaga võrreldes kas kõrgendatud või vähendatud nõudmisi. Selle koostamisel tuleb alati lähtuda konkreetsest lapsest, valida välja ainult probleemsed valdkonnad ning hoiduda mittevajalikust individuaalse töö planeerimisest.

Iganädalaselt kohandab õpetaja rühmale planeeritavad tegevused ja vahendid erivajadustega lapsele lähtuvalt IAK-st. IAK hõlmab vastavalt vajadusele erinevas vahekorras nii individuaalset tegelemist lapsega, tegutsemist väiksemas grupis kui ka võimetekohast osalemist ühistegevustes.

Vähemalt üks kord õppeaastas tehakse kokkuvõtte individuaalse arenduskava rakendumisest, arengukeskkonna sobilikkusest ning lapse edasistest vajadustest.

Lasteasutus toetab erineva keelelise ja kultuurilise taustaga peret lapsele oma keele ja kultuuri tutvustamisel ning eesti keele ja kultuuri väärtustamisel.

Esialgsed erivajadused märgib ära lapsevanem ankeedis, mis asub rühmas, sinna märgitakse ära informatsioon käitumise eripäradest, allergiast, harjumustest jm.

Rühmade tegevuskavades on lahti kirjutatud just selles rühmas käivate laste erivajadused ja töö lastega.

Muukeelsetest peredega tehakse pidevat koostööd, et lapsed saavutaksid koolivalmiduse.

9. LAPSEVANEMATEGA KOOSTÖÖ PÕHIMÕTTED JA KORRALDUS

EESMÄRK:

- Toetada kodu laste kasvatamisel.
- Avatus perele- anda teavet kuidas ja mis meetoditega arendatakse tema last lasteaias.

Lasteaia pedagoogid teevad lapsevanemaga lapse arengu toetamiseks koostööd, mis põhineb dialoogil, vastastikusel usaldusel ja lugupidamisel.

Õpetaja teavitab regulaarselt lapsevanemat lapse arengust ja õppimisest ning õppe- ja kasvatustegevuse korraldusest. Õpetaja loob lapsevanematele võimalused saada tuge ja nõu õppe- ja kasvatusküsimustes.

Lapsevanemal võimaldatakse osaleda õppe- ja kasvatusprotsessi kavandamises ja läbiviimises ning anda tagasisidet lasteasutuse tegevusele. Koostöö edukus sõltub lapsevanema ja õpetaja vastastikusest usaldusest ja üksteisemõistmisest.

Põhimõtted vanematega suhtlemisel:

- Lapsevanemale antakse igapäevaselt infot lapse päevastest tegemistest.
- Informatsiooni antakse positiivses vormis.

Koostöö lastevanematega tugineb vastastikusel lugupidamisel, austusel, viisakusel, mõistmisel, usalduslikkusel ja läbirääkimisel.

Koostööks on mitmeid võimalusi:

- Lapsevanemate koosolekud;
- avatud uste päevad;
- infopäevad;
- avatud tegevused;
- hoolekogu tegevus;
- rahuloluküsitlused
- igapäevased vestlused lapsevanemaga;
- individuaalsed vestlused lapse arengu tulemuste edastamiseks ja edasise arengu planeerimiseks;
- lapsevanemate kaasamine lasteaia tegemistesse;
- ühisüritused, mängupeod, perepeod jm;
- laste käelise tegevuse näitused lapsevanematele;
- kirjalikud teated vanematele;
- info edastamine rühma stendidel;
- lapsevanemate nõustamine;
- loengud lapsevanematele;

Vähemalt üks kord aastas viiakse läbi rühma lapsevanemate koosolek, mis kooskõlastatakse juhtkonnaga ja protokollitakse. Lapsevanemate koosolekul viibib vajadusel ka lasteaia direktor, õppealajuhataja või selleks volitatud isik. Sügisesel koosolekul tutvustatakse vanematele lasteaia tööpõhimõtteid, tegevuskava, algava aasta plaane ja selgitatakse välja lastevanemate ootusi, kevadisel koosolekul tehakse vanematele õppeaastast kokkuvõtte. Rühmade tasandil toimub pidev suhtlemine vanematega. Rühmaõpetaja on valmis suhtlema vanematega individuaalselt kokkulepitud ajal. Õppeaasta algul valivad iga rühma lapsevanemad ühe liikme lasteaia hoolekogusse. Hoolekogu koosolekud toimuvad kord kvartalis, kui ei ole teisiti kokku lepitud.

Hoolekogu:

- teeb lasteaia õppe- ja kasvatustegevuse edukaks kulgemiseks koostööd lasteaia personaliga;
- teeb lasteaia direktorile ja omavalitsusele ettepanekuid ning organiseerib erinevaid üritusi (talgud, perepäevad jmt) lastele soodsa arengukeskkonna tagamiseks;

- avaldab arvamust lasteaia arengukava kohta lähtudes linna- või valla arengukavast;
- annab lasteaia direktorile ja omavalitsusele soovitusi eelarvevahendite otstarbekaks kasutamiseks ja aitab täiendavate sihtotstarbeliste rahaliste või muude vahendite hankimisel;
- vahendab teavet hoolekogu tööst kogu lasteaia lapsevanematele.

LAPSEVANEMATE NÕUSTAMINE

EESMÄRGID:

- Toetada lapsevanemat lapse kasvatamisel.
- Anda adekvaatset infot lapse arengu kohta, koostada ühine arenguplaan.
- Ennetada võimalike probleemide tekkimist.
- Anda ülevaade õpetamise meetodikatest.
- Olla vanema ja lapse jaoks olemas, kui nad seda vajavad.
- Kaasata lapsevanemaid aktiivselt õppe- ja kasvatusprotsessi.
- Kaasata kodu aktiivselt lasteaia tegemistesse.
- Erivajadusega lapse sulandamine kollektiivi.

Üldteemad:

- kohanemisega seonduv;
- käitumisega seonduv;
- õppe- ja kasvatustööga seonduv;
- suhtlemisega seonduv;
- arenguga seonduv;
- koolivalmidusega seonduv;
- erivajadusega seonduv;

Korraldus:

- Nõustamisalased koolitused vanematele ja töötajatele
- Avatud tegevus vanematele
- Teeninduspiirkonnas olevate lasteaiaaalist laste vanemate nõustamine (lahtiste uste päev, individuaalsed nõustamised).
- Rühmasisesed nõustamised õhtuti (õpetajad nõustavad erialaliselt).

10. ÕPPEKAVA ARENDAMISE JA UUENDAMISE KORD

Õppekava täitmist jälgitakse pedagoogilise nõukogu poolt.

Liivamäe Lasteaia õppekava uuendamine ja täiendamine toimub vastavalt vajadusele, lähtudes:

- pedagoogilise nõukogu ettepanekutest ja soovitudest;
- eelnenud õppeaasta analüüsist;
- lapsevanemate ja hoolekogu ettepanekutest;
- haridusalse seadusandluse muudatusega.

Lasteaia siseselt on õppekava muudatus- ja parendusettepanekuid võimalik esitada õppeaasta vältel kirjalikult lasteasutuse juhile, neid vaatab üle õppekava arendustöö edendamiseks moodustatud töögrupp. Õppekava muudatused kinnitab direktor käskkirjaga pedagoogilise nõukogu ettepanekul kuulates ära hoolekogu arvamuse.

LISA 1

**TALLINNA LIIVAMÄE LASTEAED
KOOLIVALMIDUSKAART**

nr.

Nimi:
Kodune keel:

Sünniaeg:
Rühm:

Juhtiv käsi:

ÜLDOSKUSED	
Mänguoskused	
Tunnetus- ja õpioskused	
Sotsiaalsed oskused	
Enesekohased oskused	
ÕPPE- JA KASVATUSVALDKONNAD	
Mina ja keskkond	
Keel ja kõne	
Matemaatika	
Kunst	
Liikumine	
Muusika	

Kokkuvõte lapse koolivalmidusest

Lapse arengu tugevad küljed	Arendamist vajavad küljed, soovitusel
Arvamus koolivalmiduse kohta:	

Õpetaja:

Lapsevanem:

Õpetaja:

Imbi Pajula
direktor

LISA 2

ARENGUTABELID VANUSTE KAUPA

LISA 3

ARENGUVESTLUSE KOKKUVÕTE

Vestlus toimus /kuupäev/.....

Vestlusel osalesid.....

Lapse positiivsed saavutused.....
.....
.....
.....

Tähelepanu tuleks pöörata.....
.....
.....
.....

Edasised kokkulepped.....
.....
.....
.....

Arenguestluse vajalikkus vajalik ebavajalik

.....
Õpetaja

.....
lapsevanem(ad)

LISA 4

RÜHMA ÕPPE-KASVATUSTÖÖ ANALÜÜS